

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Mellan ideal och praktik

En kvalitativ studie om barns rätt till delaktighet i
barnvårdsutredningar

Melinda Rosander & Mikaela Rosander

Kandidatuppsats: SOPA 63
Aktuell termin: HT 2019
Handledare: Julia Bahner

Abstract

Author(s): Melinda Rosander & Mikaela Rosander

Title: Between ideals and practice: a study on children's right to participation in childcare investigations

Supervisor: Julia Bahner

Assessor: Ulrika Levander

Children's participation is an important part of the Convention on the Rights of the Child (CRC) and Barns behov i centrum (BBIC), but there is not much research on how social workers involve children in childcare investigations and what challenges they experience. This study examines this, as well as how the social workers believe that children's participation will be affected by the CRC becoming Swedish law on January 1, 2020. The study is a qualitative study and the empirical data was gathered through semi-structured interviews with six social workers working with children and young people at the social service in two municipalities in Skåne. Implementation theory, the model of participation and the concept discretion have been used in the analysis. On the basis of these theories and concepts, the results show that there are several different shortcomings regarding children's participation in the social services and that the social workers have not received much information, knowledge and guidance before the CRC becomes Swedish law. This in turn has made several of the social workers doubt that there will be any major changes in securing children's rights to participation in childcare investigations.

Keywords: Children's participation, Convention on the Rights of the Child (CRC), implementation, social services, discretion.

Förord

Vi vill tacka alla intervjupersoner som tagit sig tid och ställt upp, utan er hade vår studie inte varit möjlig. Vi vill även tacka vår handledare Julia Bahner som har stöttat och väglett oss genom hela kandidatuppsatsen!

Innehållsförteckning

Inledning	4
<i>Barns rätt till delaktighet i myndighetsprocesser</i>	4
<i>Syfte och frågeställningar</i>	6
Kunskapsläge	6
<i>Barns delaktighet</i>	6
<i>Barnkonventionen</i>	7
Barnkonventionen i Sverige.....	7
Inkorporering av barnkonventionen i andra länder.....	9
<i>Barns delaktighet inom myndighet</i>	9
<i>Barns ålder och mognad</i>	11
<i>Samtalsredskap</i>	13
<i>Barns behov i centrum (BBIC)</i>	13
Bakgrund.....	13
Mål och syfte.....	14
Grundprinciper.....	14
BBIC-triangeln.....	14
Utvärdering av BBIC.....	15
Olika modeller i olika länder.....	16
<i>Sammanfattning</i>	16
Teori/begrepp	16
<i>Implementeringsteori och handlingsutrymme</i>	17
<i>Delaktighetsmodell</i>	18
Metod	20
<i>Forskningsmetod</i>	20
<i>Förkunskap</i>	20
<i>Litteratursökning</i>	21
<i>Urval</i>	21
<i>Tillvägagångssätt</i>	22
Respondenter.....	22
Intervjuer.....	23
Bearbetning av data.....	23
Arbetsfördelning.....	24
<i>Etiska överväganden</i>	24
<i>Metoddiskussion</i>	26
Resultat och analys	27
<i>Intervjupersonerna</i>	27
<i>Barns delaktighet i barnavårdsutredningar</i>	27
Delaktighet utifrån barnets ålder och mognadsnivå.....	30
Samtalsteknik.....	32
Utmaningar i relation till anhöriga.....	32
<i>Socialsekreterares syn på BBIC</i>	34

<i>Mellan policy och praktik: socialsekreterares handlingsutrymme</i>	37
<i>Barnkonventionen som lag</i>	38
Slutdiskussion	40
<i>Socialsekreterares arbetssätt för att göra barn delaktiga</i>	40
<i>Utmaningar med att göra barn delaktiga</i>	40
<i>Barnkonventionen som lag</i>	41
Referenslista	42
Bilagor	47
<i>Bilaga 1: Intervjuguide</i>	47
<i>Bilaga 2: Informationsbrev</i>	49
<i>Bilaga 3: Samtyckesblankett</i>	51

Inledning

Barns rättigheter har uppmärksammats alltmer i samhället. Sverige har ofta framhållits som en internationell förebild i barnrättsfrågor, exempelvis vid införandet av förbudet mot aga av barn 1979. När FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen, kom 1989 höjdes statusen på arbetet för barns rättigheter. Sverige ratificerade konventionen 1990 och 1993 inrättades en barnombudsman. Barnombudsmannen (2019a) arbetar med frågor som rör barns rättigheter utifrån barnkonventionen. De kontrollerar hur konventionen följs i samhället, letar efter brister i tillämpningen samt kommer med förslag på förändringar i lagar och förordningar för att kunna förebygga dessa brister (ibid.). År 2010 överlämnade regeringen en ny proposition till riksdagen med strategier för att stärka barns rättigheter i samhället. I propositionen beskrivs det bland annat att yrkesgrupper som arbetar med barn ska ha kunskap om barns rättigheter och kunna använda denna i sin verksamhet, även alla lagar som riktar sig till barn ska stämma överens med barnkonventionen (Prop. 2009/10:232).

Unicef, en ideell organisation och nationalkommitté för barnrätt, har länge drivit opinion för att stärka barns rättigheter. De utgår från ett helhetsperspektiv och bidrar med forskning och statistik om barns situation runt om i världen. Unicef har fått i uppdrag av FN att arbeta för att barnkonventionen ska följas i alla länder som undertecknat den. Nationalkommittén för Unicef i Sverige arbetar med att samla in pengar, påverka beslutsfattare samt informera och ge utbildning avseende barns rättigheter (Unicef 2019a; Unicef 2019b). Unicefs påverkansarbete var troligen avgörande för att Sveriges riksdag den 13 juni 2018 röstade ja till att inkorporera barnkonventionen. I samband med att barnkonventionen blir lag den 1 januari 2020 arbetar Barnombudsmannen med att stödja dess implementering inom myndigheter, kommuner och regioner. Detta sker genom bland annat kunskapslyft via webbseminarier. Det är dock myndighetens ledning som har det största ansvaret för att konventionen följs inom verksamheten. Ett sätt för att uppfylla konventionen i myndigheten är att systematiskt arbeta med barnperspektivet i alla beslut som rör barn, men också i tillsynsarbetet (Barnombudsmannen 2019b).

Barns rätt till delaktighet i myndighetsprocesser

Socialtjänstlagen reglerar bland annat barns rätt till delaktighet i beslut som rör dem. I 11 kap. 10 § första stycket Socialtjänstlagen (2001:453) beskrivs det att:

När en åtgärd rör ett barn ska barnet få relevant information. Ett barn ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet. Om barnet inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. Barnets åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad.

Men tidigare forskning visar att det finns flera faktorer som påverkar om barn verkligen blir delaktiga i myndighetsprocesser eller inte (Leviner 2018a; Nordenfors 2010). Heimer, Näsman och Palme (2018) beskriver i en vetenskaplig artikel att barn som upplevs vara sårbara och behöver skydd av samhället är mindre delaktiga i ärenden som rör dem. Detta tror de skulle kunna bero på att välfärdstjänsterna fokuserar mer på att skydda barnen än att göra dem delaktiga. Författarna nämner även att det finns tidigare forskning som visar att samarbetet mellan föräldrar och välfärdstjänster är högt värderat i Sverige. I likhet med detta skriver Leviner (2018a) att Sveriges system anses vara barnvänligt men trots detta prioriteras föräldrars rättigheter högt inom socialtjänsten. Detta eftersom socialtjänsten är baserad på frivillighet och att det ska finnas ett samarbete med föräldrarna (ibid.).

Socialtjänstens barnavårdsutredningar har fått kritik eftersom det funnits brister i barnavårdsutredningar och uppföljning av insatser, vilket gjort att barns rättigheter inte varit i centrum. Detta har i sin tur lett till att modellen Barns behov i centrum (BBIC) utvecklades. Syftet med BBIC är att stärka barns inflytande och delaktighet i utredningar inom socialtjänsten (Socialstyrelsen 2015a). Barns delaktighet inom socialtjänsten kan enligt barnrättsforskaren Nordenfors (2010) se olika ut beroende på vilken handläggare barnet har. Detta eftersom det är handläggaren som bestämmer hur mycket utrymme barnet ska få och vilket skydd som behövs. Denna bedömning görs utifrån handläggarens kompetens om hur en ska beakta barnets åsikt utifrån ålder och mognad, det vill säga deras professionella handlingsutrymme (ibid.). Som stöd för socialsekreterare har Unicef utvecklat en handbok för socialsekreterare om barnrättsperspektivet från förhandsbedömning till utredningens slut. Syftet med handboken är att den ska vara lättillgänglig och användas i det dagliga arbetet (Unicef 2019c). Men ny forskning visar att det fortfarande finns brister i att uppfylla barns rätt till delaktighet i utredningar (Leviner 2018a; Nordenfors 2010). Därför skulle vi vilja studera närmare hur arbetet med implementeringen av barnkonventionen går inom socialtjänsten, med specifikt fokus på barns rätt till delaktighet i beslut som rör dem. Detta kommer ske genom kvalitativa intervjuer med sex socialsekreterare i två skånska kommuner.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka hur socialsekreterare inom barn och unga gör barn delaktiga i barnavårdsutredningar. För att besvara vårt syfte har vi följande frågeställningar:

- Hur arbetar socialsekreterare inom barn och unga med barns delaktighet i barnavårdsutredningar?
- Vilka utmaningar ser de med att göra barn delaktiga i barnavårdsutredningar?
- Hur tror de att barns delaktighet kommer påverkas av att barnkonventionen blir svensk lag?

Kunskapsläge

Barns delaktighet

Nordenfors (2010) beskriver i en litteraturöversikt att barn har rättigheter och görs mer och mer delaktiga i samhället men att det fortfarande finns mycket kvar att arbeta med. Syftet med att barn ska vara delaktiga är att barn ska känna att de passar in i det samhälle som de lever i samt att barns makt ska öka gentemot vuxna. Utformningen av barns delaktighet hänger samman med de föreställningar som finns om barn i samhället. Att barn är omogna är ett biologiskt faktum men beroende på hur barns mognad förstås kan deras möjlighet till delaktighet variera. Till detta kommer att vuxnas syn på barnets bästa har betydelse för deras möjlighet till delaktighet. En stor utmaning när det gäller att öka barns delaktighet är att vuxna behöver öka medvetenheten om och förändra de föreställningar som finns om barn. En förutsättning för att förstå och kunna avgöra vad som är bäst för barn både generellt och individuellt är att lyssna på vad barnet har att säga. Studier visar att barn framförallt vill vara delaktiga i frågor som rör deras vardag såsom skola, fritid och hem. De flesta vuxna anser att det är bra att barn är delaktiga i beslut som rör dem, men det finns ingen tydlig bild om vad det innebär att vara delaktig och vad som räknas som delaktighet (ibid.). Vidare beskriver Socialstyrelsen (2015b) i sitt kunskapsstöd för socialtjänsten avseende bedömning av barns mognad för delaktighet, att barns roll ser olika ut i olika kulturer. I en del kulturer har barnet stor möjlighet att uttrycka sin egen åsikt och i andra kulturer är möjligheten mindre, därför krävs extra uppmärksamhet och lyhördhet för de barn som inte är vana vid att uttrycka sin åsikt (Socialstyrelsen 2015b).

Barnkonventionen

Barnkonventionen antogs av FN:s generalförsamling den 20 november 1989.

Barnkonventionen är ett rättsligt bindande internationellt avtal som syftar till att barn ska ses som individer med egna rättigheter (Unicef 2019d). Alla människor under 18 år definieras som barn. I dagsläget är Sverige ett av 196 länder som har valt att skriva under och därmed förbundit sig att följa barnkonventionens artiklar, som är 54 till antalet. Fyra av dessa utgör de grundläggande principerna och ska därmed alltid beaktas i frågor som handlar om eller rör barn. Dessa artiklar är nummer 2, 3, 6 och 12, som kortfattat innebär att alla barn är lika mycket värda och ska ha samma rättigheter, barnets bästa ska alltid beaktas vid beslut som rör barn, alla barn ska ha rätt till ett liv och att utvecklas samt att barn ska ha rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad. I artikel 45 finns det beskrivet att det är Unicef som ska se till att barnkonventionen följs i alla 196 länderna. Vidare är Unicef med och påverkar attityder, system och lagar inom länderna. De ser även till att kunskap om barns rättigheter sprids så att alla barn och vuxna i hela världen ska veta vad barns rättigheter innebär (Unicef 2019d). Enligt Barnombudsmannen (2019c) gäller barnkonventionen i alla samhällen oavsett religion, kultur, etnicitet, funktionshinder etc. Förutom Unicef har även staten ett stort ansvar att se till att barn skyddas och inte utsätts för utnyttjande, vanvård eller övergrepp.

Barnkonventionen i Sverige

År 1990 ratificerade Sverige barnkonventionen vilket innebär en skyldighet att göra sitt yttersta för att se till att konventionens artiklar följs. Det går dock inte att stämma staten om de inte följer artiklarna utan den sanktion som kan ske är att staten kan få kritik och påtryckning (Barnombudsmannen 2019c). Sverige har förbundit sig att följa barnkonventionen men trots det finns det en hel del brister i både praxis och lagstiftning. Sverige har flera gånger fått kritik av FN:s barnrättskommitté som granskar hur stater förhåller sig till barnkonventionen. Kritiken har bland annat uppkommit för att barn inte haft möjlighet att kunna klaga till den nationella klagoinstansen när deras rättigheter kränkts (Unicef 2018). Ytterligare kritik som FN:s barnrättskommitté har framfört är att barnkonventionens rättsliga ställning bör stärkas i Sverige. En åtgärd skulle kunna vara inkorporering (Regnér 2015).

Barnkonventionen har inte samma status som svenska lagar och har därmed inte prioriterats av flera myndigheter och politiker. Detta har gjort att bland annat Unicef anser att barns rättigheter inte kan garanteras och därför har de förespråkat att barnkonventionen istället ska

bli svensk lag (Unicef 2018), vilket den nu ska bli i januari 2020. Den nya lagen syftar till att stärka barns rättsliga ställning i Sverige. Det planeras genomföras ett kunskapslyft för att öka kunskapen om barnkonventionen i kommuner, landsting och statliga myndigheter. Detta eftersom en ökad kompetens ses som en förutsättning för att få ett bra resultat och genomslag (Barnombudsmannen 2019c). Det har tagits fram en vägledning för att bland annat underlätta för myndigheter hur de ska tolka och tillämpa barnkonventionen i sitt arbete (Regeringen 2019a). Även barnrättsjurist Lundin Karphammar (2019) skriver utifrån sina erfarenheter att implementeringen av barnkonventionen bör ske genom att exempelvis utse en lokal ombudsman som ska driva barnrättsarbetet, upprätta en handlingsplan för hur barnkonventionen ska implementeras i myndigheten samt bilda en arbetsgrupp där alla enheter/förvaltningar finns med. Lundin Karphammar tar också upp att all personal som kommer i kontakt med barn inom myndigheter ska gå en obligatorisk grundutbildning om barnkonventionen, denna utbildning ska ge personalen kunskap om organisationens handlingsplan, barnkonventionens innehåll och ge möjlighet att planera hur myndigheten ska kunna implementera barnkonventionen (ibid.). Regeringen (2019b) meddelar den 15 november 2019 att det är Barnombudsmannen som ska ge vägledning och utbildning till de myndigheter, kommuner och landsting som arbetar med barn. Syftet är att ge en fördjupad kunskap om hur en kan tolka och tillämpa barnkonventionen. Det krävs att rättstillämparen har denna kunskap för att barns rättigheter ska tillgodoses samt att barnkonventionen ska få ett genomslag (ibid.).

Det verkar dock finnas en oenighet ifall inkorporeringen av barnkonventionen är lösningen för att stärka barns rätt i samhället. Barnkommittén i Sverige har enligt Ponnert och Sonander (2019a) ställt fördelar och nackdelar mot varandra när det gäller att inkorporera barnkonventionen och kommit fram till att det inte finns någon övervägande anledning till en inkorporering. Detta beror bland annat på att de anser att barnkonventionen har vaga formuleringar och att artiklarna är svåra att tolka, vilket kan bli problematiskt om exempelvis domstolarna ska tolka dem utan att det finns praxis. Fördelar med att inkorporera barnkonventionen är att den kan användas som verktyg för offentliga tjänstemän och att den kan ligga som grund för myndigheters och domstolars agerande. Nackdelar däremot är bland annat att det inte finns några traditionella förarbeten och att originalspråket inte är på svenska. Dessa nackdelar menar kritikerna kan leda till att rättssäkerheten försvagas (ibid.). Även Leviner (2018b) är tveksam till att en inkorporering är lösningen för att barns rättigheter ska förverkligas på bästa sätt. Kammarrätten i Stockholm, Lagrådet och Justitieombudsmannen är

några som anser att en inkorporering är problematisk eftersom det skulle medföra betydande tillämpningssvårigheter för bland annat domstolar och förvaltningsmyndigheter. Dessutom upplever de att det saknas klargöranden i propositionen avseende hur de olika artiklarna i konventionen ska tolkas och tillämpas inom olika områden. Regeringen och de som är för en inkorporering förespråkar att barnkonventionen behövs inkorporeras för att följas fullt ut, men Leviner (2018b) menar på att lagstiftningen kanske inte är hela lösningen.

Inkorporering av barnkonventionen i andra länder

Unicef (2018) beskriver att ratificeringens effekter och konsekvenser ser olika ut från land till land och beror på vilket rättssystem de har. I de länder som har monistiska rättssystem, som exempelvis Holland, Frankrike och USA, får barnkonventionen automatiskt samma status som de övriga nationella lagarna har. Däremot i länder med dualistiska system som exempelvis Tyskland, Storbritannien och Norge måste det ske ändringar i de nationella lagarna för att barnkonventionen ska kunna införlivas som lag. Idag har 94 länder inkorporerat barnkonventionen till nationell lag. Bland dessa finns det både länder med monistiska och dualistiska rättssystem. Enligt Unicef visar utredningar gjorda i Norge att barns rättigheter och ställning har stärkts sedan barnkonventionen transformerats. Det har också visat sig att barnkonventionens juridiska status har blivit högre (ibid.). Vidare har Lundy et al. (2013) i sin studie undersökt tolv olika länder med syfte att ta reda på vilket sätt som är det mest effektiva och praktiska att införliva barnkonventionen på. Resultatet visar dock att det är svårt att avgöra eftersom alla länder är olika och därmed också måste hitta sitt eget sätt som passar bäst för just det enskilda landet (ibid.). Även forskaren Vamstad (2016) har i sin undersökning haft fokus på barnkonventionen men då framförallt i de nordiska länderna. Inte heller han har fått fram något resultat som visar på att inkorporeringen har gjort någon större skillnad utan menar att resultatet av inkorporeringen framförallt beror på hur landet arbetar med den. Det finns alltså inget i studien som styrker att en inkorporering är nödvändig för att barns rättigheter ska kunna förverkligas (ibid.).

Barns delaktighet inom myndighet

Enligt Leviner (2018a) har socialtjänsten i Sverige blivit bättre på att göra barn delaktiga i bland annat barnavårdsutredningar de senaste åren, men det finns fortfarande fall där de inte har blivit informerade eller fått en betydande delaktighet. Det finns flera studier som visar att barns delaktighet ser olika ut beroende på vilken handläggare barnet har (Nordenfors 2010). Det är handläggaren som gör bedömningen hur mycket barnet ska komma till tals och vilket

skydd som behövs. I allmänhet har vuxna en större makt än barn och framförallt när det gäller att utforma och ta beslut i offentliga processer (ibid.). Röbbäck (2012) beskriver att barn ofta ses som aktörer samtidigt som de är både kontrollerade och underordnade vuxna eftersom de behöver skydd. För att barn ska kunna vara delaktiga behöver vuxna därför se till att barnen är trygga så att de har möjlighet att vara delaktiga i de frågor och beslut som rör dem (ibid.).

Barns delaktighet innebär idag att socialtjänsten ska prata med barn om frågor som rör dem och lyssna på vad de har att säga. Det finns dock inga riktlinjer om hur och om socialsekreteraren ska ta hänsyn till barns önskemål i beslut som rör dem (Leviner 2018a). Enligt Unicef (2018) finns det ett flertal brister inom svensk praxis när det gäller barns rätt att komma till tals och bli lyssnade på. Det finns fall där barn inte har fått föra sin talan i bland annat utredningar inom socialtjänsten och vårdnadstvister. Det finns också fall där barn har fått föra sin talan men där barnets bästa inte blivit beaktat och barnet till och med blivit kränkt. Unicef hoppas därför att beslutet om att barnkonventionen blir lag kommer leda till att barn kan komma till tals i större utsträckning (Unicef 2018).

Nordenfors (2010) beskriver att om ett barn ska kunna vara delaktig på ett adekvat sätt krävs det att barnet får vara med under hela processen. Problemet är att barnet ibland får komma till tals först när processen nästan är klar. En av de största utmaningarna med att göra barn mer delaktiga är att förändra attityden som vuxna har till barn. Det är dock inte bara tjänstemännens föreställningar om barn som påverkar barns möjlighet till delaktighet utan även de politiska systemets synsätt påverkar i hög grad genom bland annat införandet av barnkonventionen (ibid.). Däremot skriver Regnér (2015) att politiker behöver bli bättre på att ta reda på barns åsikter genom att bland annat tillfråga dem i högre grad om deras tankar och åsikter. Vidare bygger den svenska lagstiftningen om barn på frivillighet och ett tankesätt att vårdnadshavaren är den som vanligtvis tar bäst hand om sitt barn samt representerar sitt barn vid kontakt med myndigheter (Leviner 2018a). Sveriges system anses vara barnvänligt men ändå prioriteras föräldrarnas rättigheter högt inom socialtjänsten. Detta då socialtjänsten bygger på frivillighet och att samarbeta med föräldrarna, stödja dem och inte ingripa utan deras samtycke (ibid.).

Inom socialtjänsten påverkas barn av de beslut som tas och bör därmed ha rätt till delaktighet. Det är inte ovanligt att myndigheter ställer högre krav på barn än vuxna. En del menar att barn inte vet sitt eget bästa men det vet inte alla vuxna heller, men ändå får vuxna i högre utsträckning uttrycka sina synpunkter och åsikter. Socialsekreterare måste utgå från både

rättighetsprinciper och skyddsaspekten, vilket innebär att oavsett om det finns en tro att ett barn kan fara illa av att yttra sig i en process bör det vägas mot den skada som barnet kan utsättas för om barnet inte får möjlighet att yttra sig (Nordenfors 2010). Eriksson och Näsman (2009) beskriver att de i sin forskning sett ett mönster av att utredarna i flera fall försökt skydda barn genom att i utredningsprocessen begränsa barns delaktighet. Begränsningen har skett genom att barnen exempelvis endast fått ta del av viss information angående varför ett samtal ska ske samt endast lite eller ingen återkoppling alls efter samtalet ägt rum. I forskningen framkommer det dock att det även finns barn som upplever att de fått vara delaktiga i mycket hög grad, dessa är dock färre (Eriksson & Näsman 2009). Gällande särskilt utsatta barn, såsom dem med funktionsnedsättning eller behov av särskilt stöd, har de lika rättigheter till delaktighet som andra barn. Däremot kan det ställa särskilda krav på socialsekreteraren eftersom det behövs särskild kunskap och erfarenhet. Fokus ska inte ligga på barnets funktionsnedsättning men det måste finnas en medvetenhet om att denna kan påverka barnets förutsättningar och livssituation (Socialstyrelsen 2015b).

Ytterligare en aspekt rör rättsväsendet. Röbbäck (2012) skriver om begreppet "barnets bästa" inom svenska domstolar och menar att det snarare används som en princip istället för en regel, vilket gjort att begreppet blivit vidgat och mångtydigt. Vidare finns det tidigare forskning som visar att det i flera domar avseende vårdnad, boende och umgänge inte finns någon motivering vad gäller barnets bästa. I en del domar framkommer inte heller barnets vilja. En anledning till detta kan vara att flertalet domare inte ansåg att barnets bästa var relevant att ta ställning till i föräldrarnas konflikt. Det finns dock domare som inte håller med utan menar att barn bör delta i beslutsprocesser eftersom det bidrar till att barnet utvecklar den personliga identiteten, lär sig moraliska resonemang samt att ta beslut (ibid.). Även Leviner (2018a) berör området och menar att barn i barnavårdsutredningar bör bli representerade av ett juridiskt ombud för att barnets åsikt ska bli hörd i domstol. Ett juridiskt ombud har i uppdrag att lyssna på barnets åsikt och önskemål men också att utreda vad som är barnets bästa, vilket enligt Leviner kan bli problematiskt då barnets bästa inte alltid är detsamma som barnets åsikt. Barnets bästa går dock alltid före barnets åsikt vilket kan innebära att det juridiska ombudet går emot barnets åsikt (ibid.).

Barns ålder och mognad

I barnkonventionen står det att barns delaktighet ska bedömas utifrån barns mognad och ålder, däremot finns det ingen definition när det gäller mognad. Begreppet mognad är komplext och

därför ska det alltid göras individuella bedömningar, vilket innebär att det är upp till varje socialsekreterare att bedöma barns mognad och därmed också vilken betydelse deras åsikter kommer få. Om socialsekreterare ska kunna göra denna bedömning behöver de ha kunskap om barns utveckling, förmåga och behov. När de ska utreda barnets mognad undersöker de bland annat barnets inställning kring frågor som rör barnet själv. Mognaden utreds även genom att undersöka om barnet kan uttrycka sig på ett rimligt vis, kan se saker från olika perspektiv, förstår konsekvenser samt kan väga nackdelar mot fördelar. Barnets mognad påverkas av tidigare erfarenheter, miljö och kultur snarare än utvecklingsnivå och ålder (Socialstyrelsen 2015b).

Vidare ska alla barn ha rätt till relevant information oavsett ålder, dock ska informationen vara anpassad till barnets ålder och mognad. Det räcker inte att barn kommer till tals utan de ska också bli lyssnade på – dock innebär det inte att barns åsikter och önskemål alltid uppfylls. Om alla barn ska kunna komma till tals krävs det att socialsekreteraren har ett arbetssätt med metoder som är anpassade för barn i olika åldrar. Det är också viktigt att komma ihåg att inte alla barn vill vara delaktiga och framföra sina åsikter i de beslut som rör dem, trots detta måste socialsekreteraren på ett eller annat sätt försöka kartlägga barnets inställning. Kartläggningen kan exempelvis göras genom att prata med viktiga personer i barnets närhet. När ett beslut sedan har tagits är det viktigt att socialsekreteraren ger barnet möjlighet att få prata om och lämna synpunkter på beslutet. Det bör alltid framgå hur socialsekreteraren har inhämtat och tagit hänsyn till barnets åsikter eftersom bedömningar om barnets ålder och mognad är personbundet (Socialstyrelsen 2015b).

Förmågan att berätta är beroende av ålder och mognadsnivå. Barn under tio år har vanligtvis svårt med tidsbegrepp och yngre barn har ofta svårt att få fram detaljer och sätta kontexten i ett sammanhang. I femårsåldern börjar berättelserna bli mer detaljrika och de brukar kunna vara utförliga. En nioåring däremot kan ofta ange tid och berätta om sin egen men även andras reaktioner i sin berättelse. I åldern elva till fjorton år kan de flesta barn dra logiska slutsatser och förstå verbala berättelser på ett mer djupgående sätt. Oavsett ålder påverkas både förmågan och viljan till att berätta om sin berättelse för sin socialsekreterare av tidigare erfarenheter, ärftliga faktorer, relationer och sammanhanget. Det är viktigt att barnet vet varför de ska berätta samt vad deras utsaga kommer att användas till. Vidare är barn trygghetssökande och därmed bör socialsekreteraren vara uppmärksam på att barnet med sin berättelse kan vilja leva upp till vuxna personers förväntningar snarare än att tala om hur

barnet egentligen tänker och känner. Ett barn vill vanligtvis vara lojal gentemot sina närstående, vilket också kan påverka vad barnet berättar (Socialstyrelsen 2015b).

Samtalsredskap

Det finns olika samtalsredskap som kan användas inom bland annat socialtjänsten för att skapa en kontakt och få igång ett samtal med barn. Några samtalsredskap är nallekort, tejpning och signs of safety. Nallekort består av olika papperskort som har en bild på en nalle. Nallarna har olika känslouttryck och är i olika åldrar. Syftet med nallekorten är att hjälpa barnet identifiera och uttrycka sina känslor med hjälp av korten. Tejpning innebär att en använder tejp och små dockor i trä för att förklara eller beskriva exempelvis vem som bor i huset och vem som kommer och hälsar på. Syftet med tejpning är att barnet med hjälp av dockorna ska kunna beskriva olika situationer. Signs of safety delas upp i två olika inriktningar. Den ena inriktningen kallas för kartläggning och innebär att socialsekreteraren tillsammans med barnet och vårdnadshavarna kartlägger risker, komplicerade omständigheter och styrkor som finns hos barnet eller i barnets liv. Den andra inriktningen kallas för de tre husen och består av tre olika hus, det jobbiga/oroliga huset, det roliga/ bra huset och önskehuset. Barnet ritar och skriver vad som finns i de olika husen.

Barns behov i centrum (BBIC)

Bakgrund

BBIC är en modell som utvecklades för att skapa en mer evidensbaserad och enhetlig struktur inom socialtjänsterna i Sverige (Socialstyrelsen 2015a). Barnet ska enligt BBIC vara i centrum i handläggningen, genomförandet och uppföljningen. Modellen är framtagen utifrån ett samarbete mellan Socialstyrelsen, forskare och praktiker. Framtagningen av modellen skedde efter att socialtjänstens barnavårdsutredningar och arbete med barn och unga fått kritik under tidigt 90-tal. Socialstyrelsen började utveckla BBIC år 1999 och år 2006 lanserades modellen. BBIC har sedan dess reviderats fyra gånger utifrån att bland annat lagar har ändrats och synpunkter och förbättringsförslag har kommit in till Socialstyrelsen från socialarbetare och forskare. Socialstyrelsen äger BBIC och det krävs därmed en licens för att en kommuns socialtjänst ska få använda modellen. Licensen styrs genom ett avtal mellan Socialstyrelsen och socialnämnden i kommunen. Modellen används idag i nästan alla kommuner i Sverige och har sedan den lanserades syftat till att skapa en större kunskap och medvetenhet om barns behov hos socialsekreterare samt starkt barns inflytande och delaktighet (ibid.).

Mål och syfte

BBIC utgår från barnkonventionen och socialtjänstlagen. Modellen utvecklades för att det skulle finnas en enhetlig nationell struktur avseende handläggning, genomförande och uppföljning av den sociala vården för barn och unga. Visionen är att barn och unga inom socialtjänsten ska ha samma rättigheter och möjligheter i samhället och livet som andra barn och unga. Syftet med BBIC är att se till att barns inflytande och delaktighet ökar, arbeta med barnets familj och nätverk, förenkla handläggningen genom struktur och systematik så att insatser blir lättare att följa upp samt öka rättssäkerheten och kvaliteten i arbetet (Socialstyrelsen 2015a).

Grundprinciper

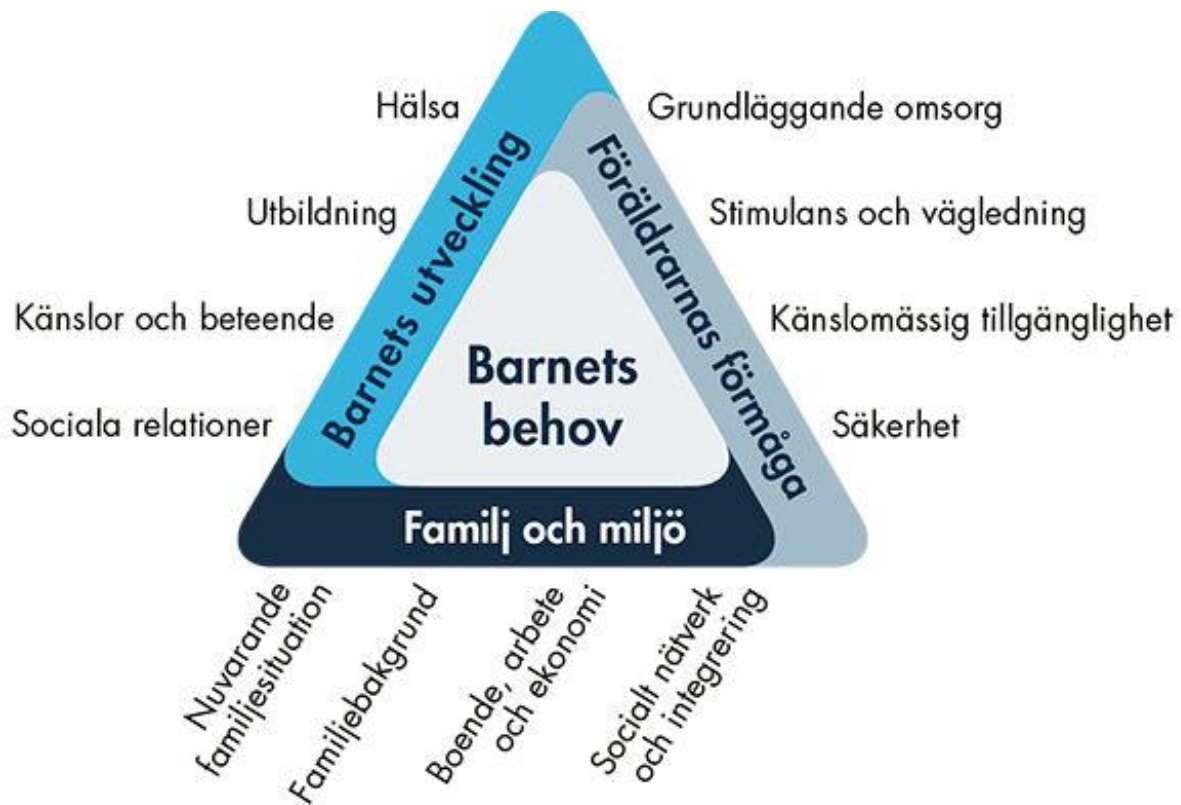
I BBIC finns det nio grundprinciper som genomgående ska finnas med i arbetet med modellen:

1. Utgå från barnets rättigheter
2. Låta barnets bästa vara avgörande
3. Sträva efter likvärdiga möjligheter för varje barn
4. Ha ett helhetsperspektiv på barnet och dess situation
5. Göra barnet, familjen och nätverket delaktiga
6. Ske i samverkan med andra professioner och verksamheter
7. Bygga på en evidensbaserad praktik
8. Motverka svårigheter och förstärka resurser
9. Systematiskt följa barnet och insatserna

BBIC-triangeln

BBIC-triangeln är ett hjälpmedel för att utreda och följa upp barnets behov. Triangeln består av tre sidor och dessa är barnets utveckling, familj och miljö samt föräldrarnas förmåga. Varje sida i triangeln har sedan fyra olika områden (se figur 1 nedan) och inom dessa områden finns det sedan delområden. Vidare finns det inom de olika områdena i triangeln olika risk- och

skyddsfaktorer som visar ifall det finns indikation till att barnet utvecklar en psykosocial problematik eller far illa. Triangelns tre sidor vägs sedan samman för att ta reda på vilket behov barnet har (Socialstyrelsen 2015a).

Figur 1. Socialstyrelsen 2019.

Utvärdering av BBIC

I Berg Eklundh och Matschecks (2012) rapport beskrivs en utvärdering av implementeringen av BBIC i sju kommuner i Stockholm. BBIC implementerades i kommunerna år 2006.

Resultatet visar bland annat att barns delaktighet har ökat i barnvårdsutredningar genom att socialsekreteraren har fler samtal med barnet och observerar barnet i större utsträckning än tidigare. Socialsekreteraren beaktar även barnets åsikt mer än innan men inte fullt ut.

Socialtjänstens utredningar har blivit mer strukturerade och tydliga sedan de började använda BBIC modellen och de har även utvecklat en bättre samverkan med andra aktörer. BBIC och BBIC-triangeln har också bidragit till att barnperspektivet har ökat i utredningarna samt lett till ett större synliggörande av barnets behov. Fortsättningsvis finns det dock fortfarande brister i utredningarna som behöver förbättras. Det behövs exempelvis formuleras tydligare

hur socialsekreteraren har bedömt barnets bästa i delarna om analys och bedömning i BBIC modellen och riktlinjerna för uppföljning behöver utvecklas (ibid.).

Olika modeller i olika länder

Rasmusson et al. (2010) jämför i sin artikel Australien, Kanada och Sveriges professionella instruktionstexter som beskriver hur staten vill att professionella socialarbetare ska arbeta inom socialtjänsten. Instruktionstexterna beskriver framförallt vilken attityd socialarbetare bör ha samt vilka metoder som är lämpliga att använda sig av för att göra barn delaktiga. I artikeln utgår författarna från barnkonventionens tre P:en som på svenska är skydd, tillhandahållande och deltagande. De jämför sedan hur Australien, Kanada och Sverige förhåller sig till dessa begrepp samt till att ha barnet i centrum i bland annat sina övningsmaterial och riktlinjer. Vidare har artikeln fokus på om ländernas tillvägagångssätt är rättighetsbaserade och/eller behovsbaserade. Resultatet av undersökningen visar att Australien har en bra balans mellan barnets rättigheter och behov, Kanada har mer fokus på barnets behov och Sverige har ett större fokus på barnets rättigheter. Det har även visat sig att Sverige i sitt material har en tydligare betoning på barns deltagande än de andra länderna (ibid.).

Sammanfattning

Utifrån kunskapsläget kan vi se att det finns en stor osäkerhet inom forskningen avseende om barnkonventionen kommer att öka barns delaktighet eller inte. Det är tydligt att organisationer som exempelvis Unicef som driver frågor som rör barns delaktighet har en agenda där de försöker få fram det positiva med att barnkonventionen ska bli svensk lag. Forskarna däremot är mer neutrala och tar inte lika tydligt ställning. När det gäller BBIC finns det få utvärderingar gjorda, vilket gör det svårt att kunna värdera modellen i någon större utsträckning. Sammanfattningsvis finns det mycket kvar att forska om när det gäller barns delaktighet inom myndighet, forskningen är inte komplett och det finns fortfarande många frågor som inte blivit besvarade.

Teori/begrepp

För att kunna analysera vårt resultat och besvara våra frågeställningar har vi valt att använda oss av implementeringsteori, begreppet handlingsutrymme och delaktighetsmodellen. Implementeringsteori är aktuellt eftersom vi vill undersöka implementeringen av barnkonventionen. Begreppet handlingsutrymme har vi valt eftersom socialsekreterarnas

handlingsutrymme kan ha betydelse för barns delaktighet. Slutligen har vi även valt att använda oss av delaktighetsmodellen eftersom den beskriver barns delaktighet utifrån olika nivåer.

Implementeringsteori och handlingsutrymme

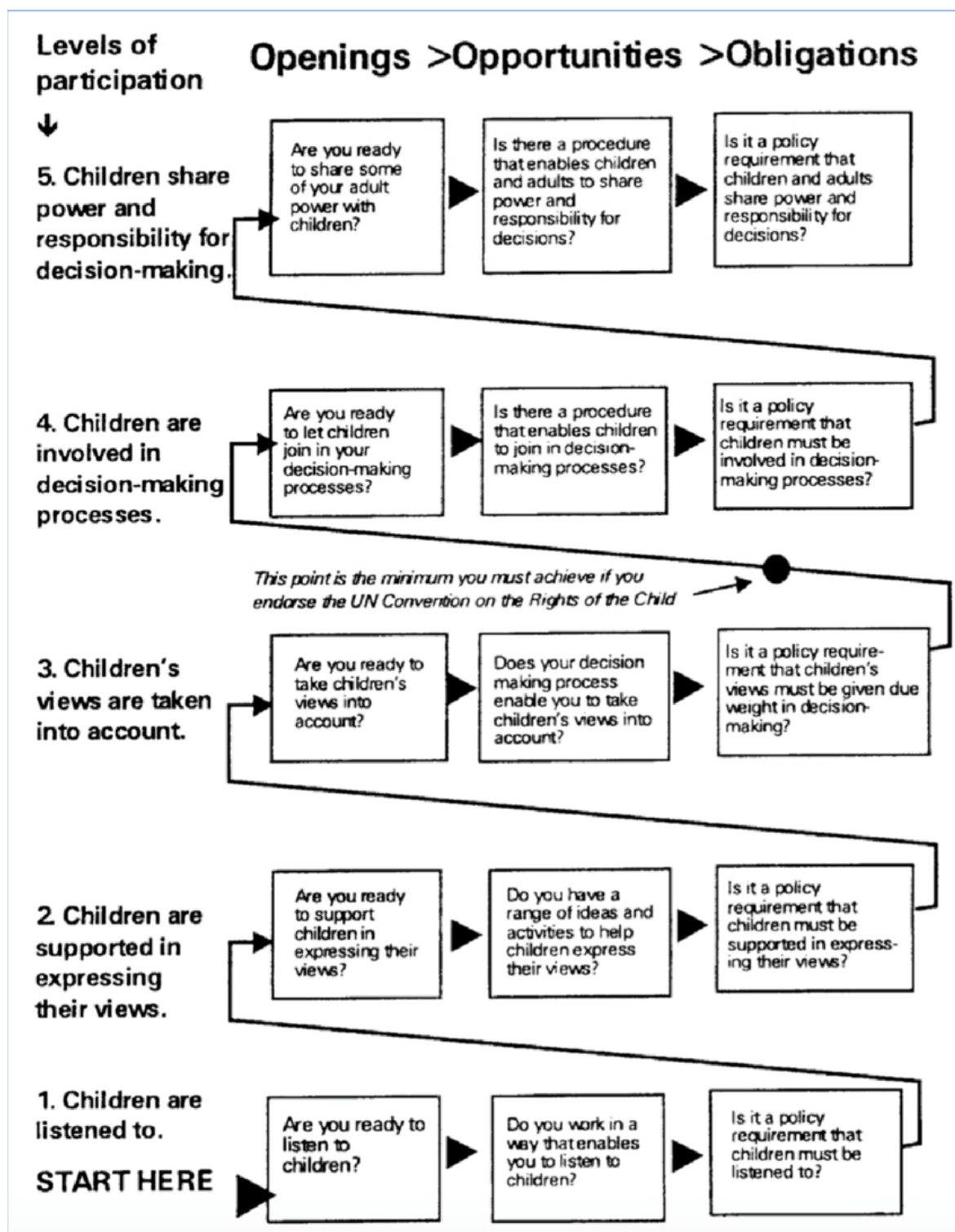
Implementeringsteori används enligt Lundquist (1987) för att hitta förklaringar till varför ett beslut eller en policy inte blivit genomförd som planerat, och det sägs finnas två olika anledningar till detta. Det ena är ”teorifel” som innebär att en har tänkt fel från början, vilket i sin tur gör att beslutet eller policyn har gjorts på felaktiga grunder. Den andra anledningen brukar kallas för “implementeringsfel” och då har man tänkt rätt men något har gått fel i genomförandet (ibid.). Vidare har Lundquist (1992) utformat en modell som tar upp de kriterier som inverkar på implementeringen av policys eller beslut. Kriterierna är vilja, kunna och förstå och alla krävs för att en implementering av ett beslut ska kunna ske. Vilja är nödvändig för att det ska kunna ske en implementering. Det krävs både ett intresse och en vilja att förverkliga den tanke som finns gällande en implementering av ett beslut eller policy. Det räcker dock inte endast med en vilja utan det krävs även resurser (kunna) för att det ska kunna ske en bra implementering. Resurser kan vara både personella och finansiella. Det sista kriteriet som krävs är förståelse; det är av vikt att verkställaren har kunskap om området men också om de politiska besluten som tagits (ibid.).

Det finns olika strategier inom denna implementeringsteori. Ett är “top-down” som innebär att det finns en hierarkisk ordning där de personer som är högst upp, vanligtvis politiker, beslutar om hur riktlinjer och policys ska implementeras av praktikerna. De med högre makt vill kontrollera implementeringen hos praktikerna så att den blir som de har tänkt. Det motsatta är ”bottom-up” som innebär att praktikerna får vara med och bestämma hur en implementering ska ske. Den hierarkiska ordningen spelar mindre roll då praktikerna anses veta hur en implementering sker på bästa sätt utifrån verksamheten som de arbetar inom (Sannerstedt 1997). Enligt Lipsky (1980) kan det dock vara svårt för politiker att bestämma och kontrollera hur en verksamhet ska fungera. Detta på grund av det stora handlingsutrymmet som gräsrotsbyråkrater har, att verksamheten vanligtvis är individanpassad samt att gräsrotsbyråkratens värderingar och normer påverkar policyns utformning i praktiken i stor utsträckning. Lipsky förespråkar därmed strategin “bottom-up”.

Vidare skriver Lipsky (1980) om sin teori "Street-level bureaucrats" (gräsrotsbyråkrater) som innebär att de som arbetar närmast brukarna har den professionella kompetensen som är nödvändig för verksamheten. Gräsrotsbyråkraterna använder sitt handlingsutrymme för att utforma de politiska och organisatoriska målsättningarna i praktiken i kombination med en hög arbetsbelastning, vilket i sin tur leder till en ökad risk för utbrändhet. Det är inte ovanligt att gräsrotsbyråkratier har resursbrist eftersom behovet av service hela tiden ökar och resurserna inte räcker till. Resursbristen gör att det i praktiken är svårt för gräsrotsbyråkrater att göra ett fullgott arbete som stämmer överens med de krav och målsättningar som finns. Istället använder de sitt handlingsutrymme för att kunna göra ett så bra arbete som möjligt utifrån de resurser som finns att tillgå utan att gå emot organisationens policy (ibid). Fortsättningsvis beskriver Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) att erfarenhet har en stor betydelse för hur en använder sitt handlingsutrymme.

Delaktighetsmodell

Vi har valt att använda oss av Shiers (2001) modell *Pathways to Participation* (vägar till delaktighet) för att kunna analysera barns delaktighet. Shier (2001) beskriver att han har inspirerats av Harts (1992) *Ladder of Participation* (delaktighetsstegen). Tanken är inte att ersätta delaktighetsstegen utan snarare att skapa ytterligare en modell som professionella kan använda i sitt arbete med barn. Modellen kan vara en hjälp för professionella att göra barn delaktiga i beslutsprocesser. Shiers modell består av fem olika nivåer av delaktighet och varje nivå består av öppningar, möjligheter och skyldigheter. *Öppningar* sker när den professionella är villig att engagera sig på den specifika nivån, det är dock inte säkert att det alltid går att förverkliga intentionen eller viljan. *Möjligheter* innebär att de behov som behövs för att en professionell i praktiken ska kunna arbeta på nivån är uppfylld. Om nivån ska kunna bli uppfylld krävs det exempelvis kunskap och färdigheter. *Skyldigheter* innebär att det finns en policy som beskriver att professionella ska arbeta på ett visst sätt för att göra barn delaktiga (Hart 1992; Shier 2001). Nivåerna i Shiers (2001) modell är följande:

Figur 2. Pathways to Participation (Shier 2001, s.111)

I Shiers (2001) modell finns det på varje nivå specifika frågor som den professionella ska ställa till sig själv för att se vart den professionella befinner sig samt kunna se vad nästa steg av delaktighet innebär. Den professionella befinner sig dock sällan på endast en nivå utan kan vara på flera olika samtidigt (ibid.).

Metod

Forskningsmetod

Vi har valt att använda oss av en kvalitativ ansats, som Bryman (2011) menar bör användas i undersökningar om hur individer tolkar och uppfattar sin verklighet, och som syftar till att uppnå detaljerade och fylliga svar. I en kvantitativ ansats ligger fokus istället på siffror, distans och forskarens uppfattning eftersom den vill få in svar som kan bearbetas och kodas snabbt för att sedan kunna generaliseras. Vår empiri har samlats in genom metoden semistrukturerade intervjuer eftersom vårt syfte och frågeställningar har fokus på ett specifikt område; barns delaktighet. Fördelarna som vi kan se utifrån Brymans (2011) beskrivning avseende semistrukturerade intervjuer och kvalitativ metod är att svaren blir detaljerade, djupa och får en hög svarsfrekvens. Nackdelar kan däremot vara att intervjuer är mer tidskrävande, inte lika anonyma, vanligtvis färre respondenter samt att intervjuareffekten kan förekomma (ibid.).

Även Denscombe (2018) skriver om intervjuareffekten och menar att forskaren behöver vara uppmärksam på att intervjupersonen kan försköna bilden av sig själv eller verksamheten, vilket kan påverka forskarens resultat. Intervjuareffekten var något som vi sedan reflekterade över när vi analyserade vårt insamlade material (se nedan). Trots nackdelarna ansåg vi att fördelarna var större eftersom vi i semistrukturerade intervjuer kunde ställa följdfrågor som i sin tur gjorde att vi fick djupa och detaljerade svar. Semistrukturerade intervjuer var även en lämplig metod eftersom vi utgick från en intervjuguide (se bilaga 1) med särskilda teman. I vår intervjuguide hade vi inga ja och nej frågor eftersom vi ville ha öppna frågor där fokus var att få reda på vad socialsekreterarna tyckte var viktigt att ta upp. Vi hade inte heller någon bestämd ordning på frågorna eftersom vi ville att intervjuerna skulle vara flexibla och utgå från socialsekreterarens svar. Dock fanns det en del fasta frågor i vår intervjuguide eftersom vi ville försäkra oss om att vårt syfte och frågeställningar skulle bli besvarade.

Förkunskap

Vår förkunskap om ämnet barns delaktighet inom socialtjänsten är liten. Intresset väcktes när vi hade vår fältvecka på socialtjänstens avdelning barn och unga. Vi hann inte få någon uppfattning om hur barns delaktighet såg ut i barnavårdsutredningar, men vi har sedan dess hittat tidigare forskning som visar att barn inte är delaktiga i den grad som de bör och har rätt att vara. Därför ville vi undersöka om denna bild stämmer överens med hur socialsekreterare

upplever det. När vi fick reda på att barnkonventionen kommer bli svensk lag 1 januari 2020 blev vi intresserade av hur denna förändring kan komma att påverka barns delaktighet inom barnavårdsutredningar. Trots att vi hade läst om problemen med barns delaktighet inom barnavårdsutredningar försökte vi att vara neutrala i våra intervjuer och intervjuguide. Vi är medvetna om våra förkunskaper och tror därmed inte att det kommer påverka analysen och resultatet nämnvärt.

Litteratursökning

I vår litteratursökning har vi framförallt fokuserat på barns delaktighet, barnkonventionen och BBIC. Vår bedömning är att litteraturen som vi använt är pålitlig och relevant. Vi har valt att använda oss av nationella och internationella artiklar som är peer reviewed samt böcker och internetkällor som är granskade. Vi har endast valt att använda oss av stora organisationers hemsidor, exempelvis Unicef och Barnombudsmannen då vi anser att dessa är trovärdiga. Litteratursökningar har främst gjorts från Lunds universitets databaser, Libris och Lubsearch. Exempel på sökord har varit barn*, delaktighet*, socialtjänst*, barnkonventionen* och BBIC*. Vi har använt sökorden på både svenska och engelska för att få tillgång till både nationell och internationell litteratur. När det gäller de olika organisationernas hemsidor och Socialstyrelsen har vi mestadels använt oss av Google. Vi har även använt oss av de olika artiklarnas referenslistor för att hitta relevanta källor.

Urval

Vi har valt att använda oss av ett bekvämlighetsurval som tillhör ett målinriktat urval. Enligt Denscombe (2018) bör ett bekvämlighetsurval användas till mindre forskningsprojekt där forskaren har begränsat med tid och resurser. Urvalet används även för att snabbt och smidigt kunna hitta respondenter (ibid.). Vi ville få intervjupersoner som var relevanta för vårt syfte och våra frågeställningar och därför valde vi att intervjua sex stycken socialsekreterare som arbetar med barn och unga inom socialtjänsten. Vi har valt ut respondenter som arbetar i två skånska kommuner som använder sig av BBIC. Kommunerna ligger även nära oss och vi har kontakter på båda socialtjänsterna. Socialtjänsten i den ena skånska kommunen är större och har fler socialsekreterare än den andra, därför har vi valt att intervjua fyra socialsekreterare från den större kommunen och två från den mindre kommunen. I vår studie utgår vi från barnavårdsutredningar med barn i åldern noll till tretton år. En anledning till detta val är för att vi av eget intresse ville undersöka hur socialsekreterare arbetar för att göra även mindre

barn delaktiga genom att få fram deras åsikter och rättigheter i barnavårdsutredningar. Vidare hade vi inget krav på antal år med erfarenhet utan endast att de arbetar med barnavårdsutredningar.

Tillvägagångssätt

Vi började med att söka tidigare forskning om barns delaktighet, barnkonventionen och BBIC för att få kunskap om dessa områden. Därefter formulerade vi problemformulering, syfte och frågeställningar. Vi var dock medvetna om att dessa kunde komma att ändras utifrån vår insamlade empiri, i enlighet med den kvalitativa forskningsansatsen. Efter att vi hade skrivit vårt resultat och analys valde vi att ändra vår problemformulering för att få en röd tråd genom hela kandidatuppsatsen.

Respondenter

När det gäller vårt tillvägagångssätt med att rekrytera respondenterna använde vi vår kontakt som arbetar som socialsekreterare på barn och unga i den större kommunen. Vi började med att skriva ett informationsbrev (se bilaga 2) som vi sedan lämnade till vår kontaktperson. Socialsekreteraren lämnade informationsbrevet på avdelningens fikarum. De socialsekreterare som var intresserade av att ställa upp på en intervju hade skrivit ner sitt namn, mailadress och telefonnummer. Vi fick sedan tillbaka informationsbrevet av vår kontaktperson. Det var totalt fem stycken som var intresserade av att bli intervjuade, men på grund av tidsbegränsning valde vi att endast intervjua fyra stycken från den större kommunen. Dessa fyra valdes slumpmässigt ut genom att vi drog lott. I den mindre kommunen gjordes urvalet av respondenter genom att vi visste namnet på två socialsekreterare och därmed kunde fråga vår kontaktperson om deras mailadresser. Till socialsekreterarna i den mindre kommunen valde vi att skicka mail och bifoga informationsbrevet. Vi bokade in tider för intervjuer med socialsekreterarna. En av våra respondenter fick ställa in intervjun på grund av sjukdom, därmed försökte vi få kontakt med den femte respondenten som skrivit upp sitt namn på informationsbrevet. Vi lyckades dock inte få kontakt med personen och bad därför en annan respondent skicka ut ett mail till sin avdelning och fråga om någon socialsekreterare kunde tänka sig ställa upp på en intervju och att socialsekreteraren i så fall kunde höra av sig till vår mailadress. Vi fick ett positivt svar från en socialsekreterare som vi sedan intervjuade.

Intervjuer

Inför intervjuerna formulerade vi en intervjuguide med frågor som rör respondentens bakgrund, deras syn på barns delaktighet, BBIC och barnkonventionen. Alla sex intervjuerna genomfördes mellan perioden 17 november 2019 och 3 december 2019. En av intervjuerna gjordes hemma hos socialsekreteraren. De andra fem intervjuerna gjordes på socialkontoren i två skånska kommuner. Vi märkte ingen skillnad beroende på om intervjuerna hade gjorts hemma hos socialsekreteraren eller på ett socialkontor. Varje intervju varade mellan 30-45 minuter. Innan varje intervju lämnade vi en samtyckesblankett (se bilaga 3) som socialsekreteraren fick läsa igenom och fylla i om de godkände det som stod om de etiska principerna och som alla respondenterna skrev under. Efter första intervjun valde vi att ändra vår intervjuguide då vi kom på fler relevanta frågeställningar. Vidare har vi valt att spela in och transkriberat samtliga intervjuer eftersom det enligt Bryman (2011) är fördelaktigt då vi inte behövde anteckna under samtalen och därmed missade vi inga kroppsuttryck som kunde varit viktiga i sammanhanget. Vi kunde även hänga med i samtalen lättare och ställa följdfrågor. Vidare är transkribering av intervjuer ett bra sätt för att bevara intervjupersonernas formuleringar och uttryck. Transkribering har också gjort det lättare för oss att analysera och jämföra intervjuerna (ibid.).

Bearbetning av data

Vi har valt att utgå från Linells (2011) metod när det gäller transkription. I metoden används en skriftspråksnorm som innebär att en medvetet utesluter vissa språkliga tvekfänelomen som exempelvis ehm, mhm och liknande. Uteslutningen görs för att det ska bli ett bättre flöde i den transkriberade texten (ibid.). För att skapa en trovärdig och korrekt transkription har vi behövt lyssna på våra inspelningar noga och flera gånger. När det gäller vår kodning har vi utgått från Rennstam och Wästerfors (2015) rekommendation, vilket innebär att vi har kodat vårt transkriberade material genom att läsa en rad i taget och skriva kommentarer i kanten. Dessa kommentarer sågs sedan som nyckelbegrepp. Vi valde att använda oss av en öppen kodning eftersom vi ville få en spontan och bred kodning för att sedan gå över till en mer fokuserad kodning där vi såg mönster och kunde koda med samma begrepp på flera olika ställen. Därefter reducerade vi vårt material genom att välja ut vad som var relevant och intressant för vårt syfte och våra frågeställningar. När reduceringen var klar argumenterade vi genom att vi exempelvis skapade egna förklaringar och tolkningar i analysen (ibid.). Vår kodning underlättades genom att vi använde oss av fem olika färgpennor till våra olika teman.

Till våra nyckelbegrepp använde vi däremot oss av siffrorna 1–9 för att på ett smidigt sätt koppla ihop våra olika teman med våra nyckelbegrepp. Våra teman är samtal med barn, barns delaktighet, BBIC, barnkonventionen och övrigt. Nyckelbegreppen har vi valt utifrån våra teman och är allians (förälder/barn), handlingsutrymme, ålder/mognad/tillförlitlighet, samtalsteknik/redskap, samtal, observation, bakgrundsfrågor, föräldrarnas påverkan på barns delaktighet och dokumentation.

Arbetsfördelning

Vi har tillsammans sökt och gått igenom tidigare forskning samt diskuterat det som varit relevant att ha med i vår studie. Därefter formulerade vi vår problemformulering, syfte och frågeställningar tillsammans. Innan vi började skriva kunskapsläget gick vi igenom vilka delar vi ville ha med och vem som skulle skriva vilken del. Därefter gick vi gemensamt igenom alla delarna i kunskapsläget och omformulerade vissa delar. Vi har skrivit både metod- och teoridelen gemensamt. När det kommer till intervjuerna har vi båda varit med under alla intervjuer, däremot har vi transkriberat tre intervjuer var. Resultat, analys och slutdiskussion har vi diskuterat och skrivit gemensamt.

Etiska överväganden

Det finns både lagar och etiska riktlinjer när det gäller forskning, detta för att se till att samhällets och vetenskapens intressen inte går före människors välbefinnande (Lind 2014). Även Kalman och Lövgren (2012) menar att de etiska riktlinjerna finns till för att en ska fundera igenom olika frågor som rör ens handlande så att ens handlande inte får förödande konsekvenser för den eller det som studeras (ibid.). Vår undersökning riktar sig till socialsekreterare som arbetar med barn och unga på socialtjänsten i två skånska kommuner. Vi har valt att intervjua socialsekreterare istället för barn eftersom de tillhör en profession och räknas därmed inte som en utsatt eller sårbar grupp i frågor som handlar om barns delaktighet. Dessutom fokuserar vårt syfte och frågeställningar på socialsekreterare. Vi anser att vår intervjuguide och frågeställningar är etiskt försvarbara då de syftar till att undersöka hur delaktiga barn är i barnavårdsutredningar, vilket är en grundprincip i BBIC som används av båda de valda kommunerna.

Inom forskning finns det fyra olika forskningsetiska principer som forskaren ska förhålla sig till. Dessa är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet

(Vetenskapsrådet 2002). Informationskravet innebär att den som deltar i forskningen måste få information om vad som ska ske innan personen kan ta ställning till om en vill delta eller inte (Kalman & Lövgren 2012). Vi började med att skriva ett informationsbrev till socialsekreterarna i de utvalda kommunerna där studiens syfte, metod och de forskningsetiska principerna framgick. När vi sedan genomförde intervjuerna började vi med att lämna fram samtyckesblanketten som de fick läsa igenom och skriva under ifall de godkände det som stod. I samtyckesblanketten hade vi förklarat de etiska principerna genom att beskriva att deltagandet var frivilligt och att de därmed kunde avbryta sitt deltagande när som helst samt hur vi hanterar och förvarar vårt material så ingen obehörig skulle få tillgång till det.

Samtyckeskravet syftar till att deltagarna själva får bestämma om de vill delta eller inte i undersökningen (Bryman 2011). Samtyckeskravet uppfyllde vi genom att vi både skickade ut informationsbrevet och hade med oss en samtyckesblanketten innan varje intervju genomfördes där det bland annat beskrevs att deltagandet var frivilligt. Därefter frågade vi deltagarna ifall det gick bra att vi spelade in intervjuerna.

Vidare innebär konfidentialitetskravet att forskaren ska vara försiktig och handskas med materialet på ett varsamt sätt samt vara noggrann med att förvara materialet på ett säkert ställe så att ingen obehörig får tillgång till materialet (Kalman & Lövgren 2012).

Konfidentialitetskravet uppfylldes bland annat genom att vi var noga med att inte förvränga det som intervjupersonerna berättat. Vi är medvetna om att informationsbrevet kan ses som etiskt problematiskt enligt konfidentialitetskravet eftersom de inte blir anonyma vid intresseanmälan. Det kan även vara problematiskt om det endast är få personer som anmäler sig eftersom det kan vara lätt att urskilja vem som säger vad om en vet vilka personer det är som ställt upp på intervju. Vi anser dock att det fanns möjlighet för dem som inte ville skriva ut sitt namn att ringa eller maila oss då våra kontaktuppgifter fanns på intresseanmälan. Dessutom har personen möjlighet att endast fylla i exempelvis sitt telefonnummer och inte namn. Det finns heller inget krav på att personen skulle delta utan det var frivilligt att skriva upp sig. Vi har följt konfidentialitetskravet genom att i studien aidentifiera intervjupersonerna genom att inte nämna deras namn eller exakta ålder, vilket gör att det inte går att härleda vem som säger vad. Vi har också valt att inte benämna vilka skånska kommuner som intervjupersonerna arbetar inom. Vårt material har vi förvarat i ett kassaskåp som ingen obehörig har tillgång till.

Slutligen innebär nyttjandekravet att det insamlade materialet endast får användas till det forskningsändamål som det är sagt att det ska användas till (Bryman 2011). Materialet har endast använts till vår studie och allt inspelat material kommer raderas medan transkriberingarna kommer att köras i en dokumentförstörare när studien är klar.

Metoddiskussion

Enligt Bryman (2011) tillhör begreppen reliabilitet och validitet framförallt kvantitativ forskning medan begreppet tillförlitlighet passar bättre till kvalitativ forskning. Det finns fyra olika delar inom tillförlitligheten, dessa är trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och en möjlighet att styrka och konfirmera. Trovärdigheten som även kan kallas för intern validitet är i vår studie hög eftersom vi utgått ifrån de forskningsregler som finns och även ställt följdfrågor för att bland annat kunna försäkra oss om att vi förstod det som sades korrekt. Vår bedömning måste dock ses utifrån vad som är rimligt för en kandidatuppsats. Vi har exempelvis på grund av tidsbrist inte haft möjlighet att göra en respondentvalidering, som innebär att forskaren informerar resultatet till intervjupersonerna för att se om deras uppfattningar och erfarenheter stämmer överens med resultatet. Överförbarheten som även kallas för extern validitet är ganska låg då vi endast intervjuat sex socialsekreterare, men eftersom det var de djupa och detaljerade svaren som vi var ute efter anser vi att intervjuemetoden ändå var lämpligast. Genom att vi intervjuade socialsekreterare inom barn och unga och som arbetar med barnavårdsutredningar höll vi oss till studiens syfte samt kunde få svar på våra frågeställningar.

Bryman (2011) skriver att pålitlighet kan jämföras med reliabilitet. Enligt Denscombe (2018) ska forskaren tydligt och detaljerat redogöra för hela undersökningens process. Detta för att andra forskare ska kunna se hur forskaren har gått tillväga, vilka val som har gjorts och hur forskaren har kommit fram till sitt resultat. Pålitligheten i vår studie kan anses hög å ena sidan eftersom vi dokumenterat hela vår arbetsgång, men låg å andra sidan eftersom intervjupersonerna inte kan intervjuas igen. Vi har också utgått från trovärdighetsaspekten genom att bifoga vårt informationsbrev, samtyckesblankett och intervjuguide (se bilaga 1, 2 och 3). Vidare granskade vår handledare regelbundet vår studie och därmed ökade pålitligheten. Möjligheten att styrka och konfirmera innebär enligt Bryman (2011) framförallt att vi kan styrka att vi inte medvetet har haft personliga värderingar som i sin tur kunnat påverka utförandet och slutresultatet av studien. Genom att vara medvetna om våra personliga

åsikter, värderingar och intervjuareffekten samt inte ställa ledande frågor eller antaganden följde vi detta kriterium.

Resultat och analys

Intervjupersonerna

Alla våra intervjupersoner är kvinnor i åldern 25–50 år. De flesta är utbildade socionomer. Socialsekreterarnas erfarenhet inom barn och unga på socialtjänst varierar från några månader upp till flera år.

Barns delaktighet i barnavårdsutredningar

I barnkonventionen står det att alla barn har rätt att komma till tals, även inom myndighet. Däremot står det inte beskrivet hur ett barn ska kunna framföra sin åsikt, vilket innebär att barnet inte behöver ha uppnått en viss ålder eller mognad för att få komma till tals (Nordenfors 2010). Shier (2001) har gjort en modell om detta, delaktighetsmodellen. Denna modell är uppbyggd utifrån fem nivåer av barns delaktighet. Inom varje nivå beskrivs det vad som förväntas av den professionella och myndigheten för att uppnå nivån. Det är dock inte givet att en bara befinner sig på en nivå utan en kan vara på flera olika samtidigt. Nivåerna går från att socialsekreteraren kan tänka sig att lyssna på barnet till att det finns ett policykrav på att barnet och den professionella ska dela inflytande och ansvar i ett beslut. Alla våra respondenter uppnår vanligtvis minst nivå 1 eftersom de kan tänka sig lyssna på barnet samt uppger att de oftast har minst ett barnsamtal om det inte finns någon särskild anledning till att inte ha det.

Berg Eklundh och Matschecks (2012) skriver i sin rapport att socialsekreterare har fler samtal med barn nu än förr, dock berättade i stort sätt alla våra intervjupersoner att de tyckte de hade för lite barnsamtal. Intervjuperson 1 berättar att hon oftast har barnsamtal en gång medan intervjuperson 6 berättar att hon pratar med barnet minst två gånger och ibland fler beroende på ärendet. Hon försöker även träffa barnet på olika ställen och i olika konstellationer. Enligt Socialstyrelsen (2015a) ska socialsekreterarna arbeta med att göra barn delaktiga genom hela processen, bland annat genom barnsamtal. Eftersom intervjupersonerna uppger att de inte alltid har flera barnsamtal även fast det finns en policy om att de ska ha det behöver antingen policyn eller deras arbetssätt ändras för att policyn ska följas. Enligt Lundquist (1987) skulle detta kunna beskrivas utifrån begreppet “implementeringsfel” som innebär att en har tänkt rätt

men att något har gått fel i genomförandet. Tanken med policyn var säkert bra och genomtänkt eftersom den syftar till att göra barn mer delaktiga men om den inte följs blir den meningslös eftersom barn inte görs mer delaktiga. Vi har dock förstått att det inte alltid är möjligt att hålla ett samtal med barn men då kan det finnas andra sätt att ta reda på barns åsikter, intervjuperson 4 gav exempel på detta:

Vi har ju alltid barnsamtal med dem och det informeras föräldrarna om på första samtalet att barnen kommer vi prata med om det inte finns speciella anledningar till att jag inte pratar med dem. Men då kanske man gör observationer istället... (Intervjuperson 4).

Nordenfors (2010) beskriver att ett barn behöver vara med under hela processen för att kunna vara delaktig på ett adekvat sätt. Röbbäck (2012) beskriver dock att det kan finnas svårigheter med att göra barn delaktiga under hela processen eftersom barn ibland ses som aktörer samtidigt som de är både kontrollerade och underordnade vuxna då de är i behov av skydd. Om barn ska kunna vara delaktiga behöver vuxna skapa en trygghet för barn så att de har möjlighet att vara delaktiga i de frågor och beslut som rör dem (ibid.). Alla barn har rätt till information och den ska vara anpassad utifrån barnets ålder och mognad (Socialstyrelsen 2015b). Intervjupersonerna har delade meningar kring om ett barn alltid blir informerat eller inte. Vidare beskriver Unicef (2019d) att barn inte endast ska få information utan enligt barnkonventionens artikel 12 även få möjlighet att uttrycka sig och bli lyssnad på i de frågor som rör barnet. Vi inledde våra intervjuer med att fråga i mer allmänna ordalag hur socialsekreterarna såg på barns delaktighet i utredningsprocessen. Intervjuperson 5 sa: "Vi pratar alltid med barnet, informerar barnet om vad det är som händer och vad som ska hända". Men alla intervjupersonerna ansåg att barn bör inkluderas mer i barnavårdsutredningar. Två andra socialsekreterare beskriver det på följande sätt:

De får alldeles för dåligt med information. Det får de. Vi lägger ju över lite på föräldrarna också att informera barnet om varför de ska komma hit, vet de om att en anmälan är gjord eller vill de att vi ska förklara? (Intervjuperson 4).

Att vi missar att prata med barn, vi missar att informera dem om deras rättigheter. Det är deras utredning och det är inte alla barn som vet att det har inletts en utredning. Det är inte alla barn som får ge sin syn. (Intervjuperson 1).

Även om barnet har fått viss information och deltagit i barnsamtal anser flera av socialsekreterarna att de är dåliga på att ha avslutande samtal där de förklarar för barnet vad som kommer hända efteråt, framförallt om en utredning avslutas utan insats. Enligt BBICs

nionde grundprincip ska socialsekreteraren dokumentera arbetet som görs med barnet för att sedan kunna följa upp barnets situation (Socialstyrelsen 2015a). Att följa upp skulle kunna innebära att ha avslutande samtal:

... när vi avslutar en utredning är det jätteviktigt att informera barnet om att det är föräldrarna som väljer om de vill ha hjälp eller inte, när det är frivilligt. Och vill inte föräldrarna ha hjälp då kan inte vi tvinga dem. För vissa barn kan säga att de tycker att mamma och pappa behöver hjälp men så säger de nej och så avslutar man och så glömmer man bort barnen, att informera dem. (Intervjuperson 1).

Intervjuperson 4 nämner att de har fått kritik från Socialstyrelsen avseende att de behöver bli bättre på att ha avslutande samtal med barn. I enlighet med Socialstyrelsens kritik har socialtjänsten som intervjupersonen arbetar på gjort en åtgärd genom att starta ett projekt där de arbetar med att bli bättre på att ha avslutande samtal.

Även andra aspekter togs upp i intervjuerna som också kan relateras till "implementeringsfel" och gräsrotsbyråkratens roll. Intervjuperson 3 beskriver att det läggs otroligt mycket tid på att dokumentera vilket gör att socialsekreterarna inte har lika mycket tid till att träffa barnen. Dessutom upplever hon att det på arbetsplatsen är viktigare att prestera bra i skrift än att träffa barnet flera gånger. Andra intervjupersoner menar att några återkommande anledningar till varför barn inte kommer till tals i den utsträckning som är önskvärd beror på att de har en för hög arbetsbelastning, att föräldrarna inte vill att barnen ska ha enskilda samtal med socialsekreterarna eller att de ska komma på hembesök. Lipsky (1980) skriver att gräsrotsbyråkrater ofta har så mycket pappersarbete att de inte känner att de hinner med allt annat som också behöver göras, exempelvis göra hembesök och träffa klienter. Det kan konstateras att socialsekreterarna går emot den första grundprincipen som finns i BBIC genom att inte informera barnen, vilket enligt Lundquists (1992) modell om implementering kan bero på att det saknas resurser i form av tid för att kunna informera barnen. Det räcker inte bara att det finns en vilja eller kunskap utan det måste även finnas finansiella och/eller personella resurser för att kunna implementera och följa ett beslut eller policy (ibid.). Utifrån intervjupersonernas svar verkar det framförallt behövas en förändring på organisatorisk nivå för att socialsekreterarna ska kunna ge barn information. En lösning skulle kunna vara att anställa fler socialsekreterare för att minska arbetsbelastningen så det finns tid till fler barnsamtal. En annan lösning skulle kunna vara att ändra policyn gällande dokumentation så att den inte är lika omfattande då flera socialsekreterare anser att dokumentationen är krävande och tar väldigt mycket tid - tid som hade kunnat prioriteras till samtal med barn för att öka deras delaktighet.

Delaktighet utifrån barnets ålder och mognadsnivå

Jag tänker om det är ett spädbarn, dem kan man inte prata med och då kan vi gå hem och göra ett hembesök... (Intervjuperson 4).

Förmågan att kunna berätta är beroende av barnets ålder och mognadsnivå (Socialstyrelsen 2015b). De flesta intervjupersoner upplevde att de allra minsta barnen (upp till cirka fem år) var de svåraste att göra delaktiga och samtala med. Mindre barn kan inte alltid tala och de har inte heller den kognitiva förståelsen för vad en utredning handlar om, vilket försvårar delaktigheten. Som socialsekreteraren ovan säger kan de då använda alternativa tekniker som hembesök för att ändå få en bild av barnets situation. Det fanns även de socialsekreterare som tyckte att de större barnen var svårare att samtala med och göra delaktiga. Socialsekreterarna kände ofta att de äldre barnen inte berättade sanningen eller ville säga så mycket eftersom de förstod att det som sades kunde komma att påverka familjen. I delaktighetsmodellen utgår Shier (2001) från att barnet kan tala eftersom nivå 1 handlar om att lyssna på barnet, detta gör att det finns brister i modellen eftersom den inte går att applicera på de allra minsta barnen eller på barn som inte kan tala. Eftersom alla barn oavsett ålder och/eller funktionsnedsättning har rätt att komma till tals borde det finnas en nivå även för dem när det gäller delaktighet. Istället för att använda delaktighetsmodellen får socialsekreterarna hitta andra sätt där inte talet ingår för att kunna göra barn delaktiga. Däremot när det gäller äldre barn och barn som kan tala kan modellen vara ett bra hjälpmedel för att se hur mycket en själv som socialsekreterare men också organisationen gör barnet delaktig. För att barnet ska kunna vara delaktig på de högre nivåerna på ett adekvat sätt krävs det även att de har den kognitiva förståelsen som enligt Socialstyrelsen (2015b) innebär att det kan förstå konsekvenser, se saker från olika perspektiv, väga nackdelar mot fördelar och uttrycka sig på ett rimligt vis.

Enligt Socialstyrelsen (2015b) är det också viktigt att komma ihåg att inte alla barn vill vara delaktiga och framföra sina åsikter i de beslut som rör dem, trots detta måste socialsekreteraren på ett eller annat sätt försöka kartlägga barnets inställning. Detta kan ske genom att socialsekreteraren följer grundprincip sex i BBIC som innebär att socialsekreteraren ska samverka med andra professioner och verksamheter som är viktiga för barnet, exempelvis skolan (Socialstyrelsen 2015a). Även Intervjuperson 2 menar att en inte bör ha barnsamtal med ett barn som inte vill utan då får en göra en annan typ av kartläggning, hon ger följande exempel:

Nackdelarna är ju när barnen blir stressade, när de blir väldigt preparerade hemifrån kanske att tänk nu på att säg detta men säg inte detta, tänk på att detta pratar vi inte om och detta får du inte säga och de är jättestressade och nervösa att de ska råka säga fel. Då kan det vara bra att säga att okej du behöver inte berätta någonting om du inte vill, om det bara känns jobbigt. Barn är ju ändå barn, du kan aldrig lägga den bördan på dem att de är skyldiga att berätta vad som händer hemma, utan då får vi hitta andra sätt att ta reda på det... att vi pratar med föräldrarna, pratar med andra professionella som finns runt omkring familjen, observationer... (Intervjuperson 2).

Det behöver inte vara barnet som inte vill delta utan ibland anser socialsekreteraren att det inte är lämpligt att barnet får information eller är delaktig utifrån skyddsaspekten. Eriksson och Näsman (2009) har i sin forskning sett ett mönster där utredare i vissa fall försökt skydda barn genom att begränsa barns delaktighet i utredningsprocessen. Detta har gjorts genom att barn exempelvis inte fått information angående varför ett samtal ska ske samt endast lite eller ingen återkoppling alls efter att samtalet ägt rum. Nordenfors (2010) menar dock att även om det finns en risk för att ett barn kan fara illa av att vara delaktig och säga sin åsikt bör det diskuteras utifrån den skada som barnet eventuellt kan utsättas för om den inte får uttrycka sin åsikt. Vidare ska handläggaren beakta barnets åsikt i förhållande till deras mognad och ålder, men beroende på handläggarens kompetens kan denna avvägning se olika ut (ibid.). De flesta intervjupersonerna beskriver att de alltid försöker förklara för barnet på ett sätt som barnet förstår och om de är osäkra på vilken nivå de ska prata med barnet på tar de vanligtvis kontakt med personer i barnets omgivning:

... jag brukar fråga i sådana fall skolan, förskola eller föräldrar om det är något man ska tänka på i mötet med barnen och då kan man ändå få en förförståelse kring mognaden och veta hur man ska gå in i mötet. (Intervjuperson 3).

Det finns också de socialsekreterare som beskriver att de väljer att säga mer till barnet än vad de egentligen tror att barnet förstår:

... sen är jag fullt medveten om att han förstår säkert inte allt av det jag säger men hellre att han har så korrekt bild som möjligt och kan ställa mer frågor sen till familjehemmet och liknande... (Intervjuperson 2).

Men det finns också de socialsekreterare som tror att de ofta underskattar yngre barns förmåga att förstå vad som händer. Dessa aspekter ligger i linje med Nordenfors (2010) resultat; att ett problem med att handläggaren inte riktigt vet på vilken nivå barnet befinner sig kan leda till att barnet får mer eller mindre information beroende på vilken handläggare barnet har.

Samtalsteknik

För att alla barn som vill komma till tals ska kunna det krävs det att socialsekreteraren har ett arbetssätt och metoder som kan användas för barn i olika åldrar och med olika förutsättningar (Socialstyrelsen 2015b). Alla våra intervjupersoner beskrev att de använde sig av olika samtalsredskap för att kunna upprätta en kontakt och hålla en konversation med barnet. De flesta intervjupersonerna använder sig av signs of safety och nallekort. Det finns även några få som använder sig av tejpning. Enligt Shier (2001) ska den professionella hjälpa barnet att uttrycka sin åsikt för att uppnå nivå 2 i delaktighetsmodellen. Detta bör den professionella göra genom att använda sig av olika samtalstekniker, redskap och aktiviteter utifrån barnets ålder och mognad. I organisationens policy ska det stå att den professionella ska använda sig av olika tekniker och redskap för att barnet ska kunna få möjlighet och stöd att uttrycka sig (ibid.). I den ena kommunen har socialsekreterarna gått en utbildning i signs of safety och det har enligt de flesta intervjupersonerna gjort att de känner sig trygga med att använda förhållningssättet och de redskap som finns inom det. Signs of safety finns med i socialtjänstens policy och socialsekreterarna uppmuntras att använda sig av den för att hjälpa barnet att uttrycka sig. Som beskrivet ovan finns det flera olika samtalstekniker och redskap för att göra barn delaktiga. Det är upp till socialsekreteraren att använda sitt handlingsutrymme och sin kunskap när det gäller att välja vad som passar det enskilda barnet bäst, vilket är i likhet med det som Lipsky (1980) skriver om hur en gräsrotsbyråkrat ska använda sitt handlingsutrymme.

Utmaningar i relation till anhöriga

Det är inte bara socialsekreterarna som styr över barns delaktighet utan barnets föräldrar har också en stor påverkan och makt. Enligt Leviner (2018a) bygger socialtjänstlagen på frivillighet och att socialsekreterarna ska samarbeta med föräldrarna, ge dem stöd och inte bevilja en insats utan deras samtycke. Föräldrarnas rättigheter prioriteras högt inom socialtjänsten (ibid.). I BBICs femte grundprincip står det att socialsekreteraren ska göra barnet, familjen och nätverket delaktiga, vilket bland annat innebär att det ska finnas ett samarbete samt att barnet har rätt att få sin åsikt hörd och få relevant information (Socialstyrelsen 2015a). Det är tydligt utifrån våra intervjuer att socialsekreterarna ibland känner att de inte kan göra det som de vill eller tycker behövs göras eftersom föräldrarna inte tillåter det, och det krävs mycket för att socialsekreterarna ska kunna gå emot föräldrarnas

vilja. Flera av socialsekreterarna anser att socialtjänstlagen inte alltid är på deras och barnens sida samt att föräldrabalken är stark:

Ja, man är ofta rätt låst. Jag tror att många har en bild att vi har så mycket mer mandat än vad vi egentligen har, att vi kan gå in och göra vad som helst. Men det har vi inte, vi har oftast inte lagen på vår sida. Föräldrarna, föräldrabalken är ju rätt stark, föräldrarna har mycket att säga till om och det ska de ha med all rätt men ofta kan det också göra att barnets bästa inte sätts i första hand. Vi behöver samtycke till i princip allt vi gör om vi inte har tvångsåtgärder, och det krävs mycket för att gå in med ett LVU. Jag kan känna mig bunden i många lägen när man behöver prata med barnen men föräldrarna kanske inte samtycker till att vi pratar enskilt med dem och föräldrarna sitter med i barnsamtal och man ser att barnen inte kan prata med oss... (Intervjuperson 4).

Precis som exemplet ovan beskriver kan det bli problematiskt när en socialsekreterare ska utgå och ta hänsyn till flera olika lagar och policys samtidigt. De har exempelvis både socialtjänstlagen, föräldrabalken och BBIC att ta hänsyn till och när dessa krockar blir det svårt för socialsekreteraren att utföra sitt arbete. Det hade därmed kanske underlättat om det hade funnits en policy eller riktlinjer på hur en ska hantera denna typ av utmaning eller situation. Lipsky (1980) menar dock att det är svårt för en gräsrotsbyråkrat att utföra sitt arbete i enlighet med alla de krav och målsättningar som finns. Det krävs därmed att den professionella i stor utsträckning använder sitt handlingsutrymme, utan att gå emot de riktlinjer och policys som finns (ibid.).

Vidare kan en top-down strategi enligt Sannerstedt (1997) appliceras på socialtjänsten eftersom det är de som är högst upp i hierarkin som beslutar om olika policys. Detta gör i sin tur att några av socialsekreterarna upplever en maktlöshet, exempelvis i de fall där föräldrarna inte vill att socialsekreterarna ska ha enskilda barnsamtal eller göra hembesök och där det inte finns lagstöd som säger att socialsekreterarna har rätt att gå emot föräldrarnas vilja. När denna situation uppstår befinner sig socialsekreterarna inte ens på nivå 1 i Shiers (2001) nivåer av delaktighet. Detta blir mycket problematiskt då barnet har rätt att få sin röst hörd och vara delaktig i barnavårdsutredningen. För att uppnå nivå 1 av delaktighet krävs det att socialsekreteraren är beredd att lyssna på barnet, arbetar på ett sätt som möjliggör att socialsekreteraren kan lyssna på barnet, samt att det finns ett policykrav som beskriver att socialsekreterare ska lyssna på barnet.

Eftersom föräldrarna har makt och kan påverka barnets delaktighet i hög grad anser de flesta socialsekreterarna att det är viktigare att skapa en allians med föräldrarna snarare än med barnet. Det kan även enligt de flesta socialsekreterarna bero på att det i de flesta fall är hos

föräldrarna problemet ligger, det är deras beteende som behöver förändras och då är det viktigt att skapa en allians med dem för att en förändring ska kunna ske. Några av socialsekreterarna menar att det bara är föräldrarna som kan göra förändringen, barnet kan inte förändra hur föräldrarna beter sig eller uppfostrar en. De tar även upp att det är viktigt att skapa en bra allians med föräldrarna för att barnet ska känna trygghet.

För att inte gå emot föräldrarna för mycket så att de låser sig och stänger oss ute... och så tänker man att hjälper man föräldrarna så indirekt hjälper man barnen. (Intervjuperson 1).

Sveriges nuvarande lagar och socialtjänstens policy ger föräldrarna mycket rättigheter och därmed också makt (Leviner 2018a), vilket kan göra att barnets bästa inte alltid är i fokus och prioriteras. BBIC utgår från barnet men så länge föräldrarna har makten att bestämma över barnet kan det vara svårt för socialsekreterarna att se till barnets bästa och göra barnet delaktigt.

Socialsekreterares syn på BBIC

I Berg Eklundh och Matschecks (2012) rapport om utvärderingen av BBIC, kom de fram till att BBIC har lett till att barnperspektivet och barns delaktighet ökat i barnavårdsutredningar samt att BBIC-triangeln lett till ett större synliggörande av barnet och barnets behov. Alla intervjupersonerna använder sig av BBIC och de flesta ansåg att BBIC synliggjorde barnet. En av dem som däremot inte tyckte det var intervjuperson 3, som menade att BBIC inte är tydlig med hur ofta och hur mycket barnet ska vara delaktig i utredningen. Några av socialsekreterarna som däremot tyckte att barnet synliggjordes i BBIC beskrev det på följande sätt:

... om man väljer att inte inleda finns det en tydlig rubrik kring om en utredning inte inleds och man inte har pratat med barnet, varför, BBIC påminner hela tiden om barnet, barnet, barnet. Barnets rubrik hamnar alltid först för att lägga fokus på att det är det som barnet säger som är viktigast. (Intervjuperson 6).

Jag tror att det är alla de här frågorna, man vet att i slutändan måste du besvara hur har du valt att planera och lägga upp utredningen så att den verkligen görs till barnet med tanke på barnets bästa, hur har du valt att prata med barnet så att det blir så bra som möjligt för barnet, hur har du valt att göra barnet delaktigt så att det blir så bra som möjligt. Att veta att denna frågan kommer komma innan jag kan trycka på avsluta knappen, det gör tror jag att man har det med sig. (Intervjuperson 2).

Intervjuperson 3 nämnde ovan att det inte finns beskrivet i BBIC hur ofta och hur mycket barn ska vara delaktiga i en barnavårdsutredning. Shier (2001) ger inte heller några riktlinjer för hur ofta en myndighetsperson ska träffa barnet för att barnet ska räknas som delaktig. Exempelvis i nivå 2 står det endast att barnet ska få stöd att uttrycka sina synpunkter och åsikter, det står inte hur eller när detta ska ske (ibid.). Anledningen till varför Shier och BBIC inte har några riktlinjer eller en bestämd policy för hur ofta en socialsekreterare ska träffa barnet i en barnavårdsutredning tror vi i likhet med våra intervjupersoner beror på att det är väldigt individuellt hur ofta och hur långa samtalen bör vara, eftersom det finns flera olika faktorer som har betydelse. Vissa barn och ärenden kräver fler samtal och andra färre. Här kommer handlingsutrymme och den professionella bedömningen in. Lipsky (1980) menar att den professionella förväntas kunna ta egna beslut och göra avvägningar som är välgrundade och korrekta utifrån varje enskilt fall. Om det hade funnits en bestämd policy om hur ofta och hur mycket ett barn ska vara delaktig, finns det en risk att några socialsekreterare hade känt sig stressade på grund av en eventuell högre arbetsbelastning medan andra hade tyckt det varit vägledande och därmed mindre stressande. Även Lipsky (ibid.) menar att det är väldigt olika hur gräsrotsbyråkrater upplever den höga arbetsbelastningen och stress trots att de i stort sätt alltid arbetar under det.

Intervjuperson 3 berättar fortsättningsvis att hon tycker att hon stirrar sig blind på det som står skrivet i BBIC, vilket gör att hon upplever att det är lätt att glömma bort annat som också kan vara viktigt att prata om. Enligt Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) styrs socialarbetaren av regler, lagar och överenskommelser men beroende på hur socialarbetaren utnyttjar sitt handlingsutrymme så har en olika mycket frihet i sitt arbete. Policy och riktlinjer bör finnas för att ge socialsekreteraren stöd och vägledning (Lundquist 1992), men det kan bli problematiskt om socialsekreterare upplever att dessa ska användas slaviskt, eftersom det är här handlingsutrymmet ska komma in. Vidare utnyttjar en socialarbetare sitt handlingsutrymme olika beroende på exempelvis sin erfarenhet (Svensson, Johnsson och Laanemets 2008). I likhet med detta tänker vi att det är osäkerheten som socialsekreteraren nämner att hon känner som gör att hon upplever att hon inte kan eller vågar använda sitt handlingsutrymme och gå en bit utanför policyn och riktlinjerna utan att bestrida dem.

BBIC beskrevs av de flesta intervjupersonerna som ett bra och viktigt verktyg i barnavårdsutredningar. De flesta upplevde att modellen ständigt påminde dem om att det är barnet som ska vara i centrum. När vi ställde frågan om det fanns något som socialsekreterarna tyckte borde tagits bort eller lagts till i BBIC så var det endast två

intervjupersoner som kunde komma på något. Intervjuperson 1 ansåg att det i dokumentationen "... kan vara tydligare vad barnet har sagt, och inte bara att man har pratat med det". Detta är i linje med Shier (2001) som beskriver att socialsekreteraren inte bara ska prata med barnet utan också beakta det som sägs.

Vidare upplevde de flesta socialsekreterarna att BBIC-modellen var tydlig för dem själva men ansåg att den inte var lika tydlig för klienter. Här kan vi än en gång se att policyn brister. Denna gång eftersom andras perspektiv inte finns med utan policyn enbart är ett stöd för den professionella. Enligt Lundquist (1987) kan detta ses som ett "teorifel" som innebär att en har tänkt fel redan från start. Policyn borde inkludera både socialsekreterarna och klienterna från början när den blev implementerad. Intervjuperson 6 beskrev det på följande sätt:

Vi jobbar hela tiden för att bli bättre för jag vet själv att jag ibland kan använda utredningsplanen som ett verktyg bara till mig men tanken är att det ska vara familjens verktyg, att det ska ge dem en förståelse för vad det är jag vill prata om och vad jag tänker är viktigt i den här utredningen liksom... jag tror att jag hade kunnat bli bättre på att prata med familjen om BBIC och speciellt då triangeln för jag tror det hade gjort samtalet ännu mer förståeligt för dem... (Intervjuperson 6)

Intersektionalitet är ett analytiskt perspektiv som används för att förstå hur överordning och underordning skapas och upprätthålls utifrån faktorer som exempelvis kön, etnicitet och religion (Mattsson 2015). Intervjuperson 4 beskrev att hon framförallt upplever att det är utlandsfödda som inte förstår BBIC-triangeln och att de ofta har en annan syn på barnuppfostran, anknytning och gränssättning. Utifrån ett intersektionellt perspektiv kan policyn BBIC bli problematisk i socialsekreterarnas arbete med familjer som har en annan kultur eller etnicitet. Detta då BBIC är uppbyggt efter Sveriges lagar, kultur och syn på barnuppfostran. Därmed krockar ibland policyn som socialsekreterarna följer med utlandsföddas kultur och syn. Det är därför också viktigt att socialsekreterarna har kunskap om olika kulturer och religioner så att de har en förståelse för varför exempelvis barnuppfostran kan se olika ut. För att underlätta för både de utlandsfödda och svenska familjerna kan socialsekreterarna ta med sig BBIC-triangeln i mötet med familjen och förklara vad det är som de ska prata om, vad som är viktigt med mera. BBIC-triangeln finns på olika språk för att även människor som pratar ett annat språk ska kunna förstå vad som står skrivet. Vidare tar Socialstyrelsen (2015b) upp att barns roll och delaktighet ser olika ut i olika kulturer, därmed är det viktigt att professionella har kunskap samt är uppmärksamma på de barn som inte är vana att uttrycka sin åsikt.

Mellan policy och praktik: socialsekreterares handlingsutrymme

Socialtjänsten ska göra barn delaktiga men det finns ingen beskrivning på hur detta ska ske utan det kan ske på olika vis, exempelvis via samtal eller observation och dessa kan ske på olika sätt och ställen (Leviner 2018a). Socialsekreterare har enligt Lipsky (1980) ett stort handlingsutrymme och därmed möjlighet att forma sitt arbete ganska självständigt så länge det inte strider mot organisationens policy. För att kunna göra detta krävs det att socialsekreteraren är kreativ och kan känna in vad som passar bäst i varje enskilt fall (ibid.). Vårt resultat visar att några av socialsekreterarna använder sitt handlingsutrymme i större utsträckning än andra när det gäller på vilket sätt ett samtal eller observation kan ske. Vi ställde frågan; Hur upplever du ditt handlingsutrymme i barnavårdsutredningar?

Alltså större och större ju mer jag jobbar... men jag var nog ganska stel eller fyrkantig i att det är här eller i huset hemma hos familjen som jag har barnsamtalen. Ju tryggare jag känner mig i min roll desto mer vågar jag ta liksom, vi tar promenaden, vi kanske, jag ska träffa en unge på Leos-lekland och leka liksom för att se tillsammans med en förälder, så handlingsutrymmet finns, det är bara det att man ska våga ta det liksom... (Intervjuperson 6).

Jag tycker att jag har ett ganska stort handlingsutrymme, man kan vara väldigt kreativ som till exempel med det barnet där jag valde att skjutsa till olika möten, när jag upptäckte att de inte hade någon bil och hade det svårt, då var det en väg för mig. En annan familj också där en av föräldrarna var sjuk där jag ställde upp och skjutsade en hel del vilket inte är mitt jobb men det gjorde att jag fick en kontakt med dem och de fick förtroende och det gjorde att utredningen blev betydligt bättre. (Intervjuperson 2).

Utifrån våra intervjuer kan vi se att de som har arbetat länge inom socialtjänsten med barn och unga generellt använder sitt handlingsutrymme i större utsträckning än de som inte har arbetat lika länge. Detta kan som vi tidigare har nämnt enligt Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) bero på att de har mer erfarenhet och känner sig mer säkra i sin roll som socialsekreterare men också på att de har lärt sig förhålla sig till och hitta en bra balans mellan olika riktlinjer, policy och dokumentation. Vilket i sin tur gör att de inte behöver lägga lika mycket tid och fokus på det utan har mer tid över till annat. Om nya socialsekreterare ska våga använda sitt handlingsutrymme krävs det att de har en kunskapsbas och känner en säkerhet i sin yrkesroll (ibid.). För att det ska kunna ske kan det behövas ett klagörande av vad som kan vara bra eller mindre bra att göra. Exempelvis kanske det inte är lämpligt att träffa sina klienter på ett café om en ska samtala eftersom det är trångt och sekretessen kan brytas om andra hör. I citaten ovan ser vi att socialsekreterarna utifrån sin erfarenhet och

kompetens tar välgrundade beslut för hur det är passande att träffa barn och familjer, även om det på vissa sätt går utanför deras formella roll.

Barnkonventionen som lag

Lundquist (1992) tar i sin modell upp tre kriterier som påverkar implementeringen av policy eller beslut. Dessa är vilja, kunna och förstå och alla krävs för att en implementering av ett beslut ska kunna ske. Vilja och ett intresse behövs för att kunna förverkliga den idé som finns kring en implementering av en policy eller beslut (ibid.). I vårt kunskapsläge kan vi utläsa att viljan till att implementera barnkonventionen är delad. Unicef (2018) har förespråkats och kämpat för att barnkonventionen ska bli svensk lag eftersom de bland annat anser att barns rättigheter inte kan garanteras på grund av att barnkonventionen inte har samma status som andra lagar (ibid.). Kammarrätten i Stockholm, Justitieombudsmannen och Barnkommittén i Sverige är några organisationer som däremot inte har en vilja att implementera barnkonventionen. Detta eftersom de anser att det finns brister, exempelvis anser de att det inte finns någon praxis för hur konventionen ska användas. Dessutom är artiklarna svåra för domstolarna och förvaltningsmyndigheterna att själva tolka, vilket i sin tur kan leda till att rättssäkerheten försvagas (Leviner 2018b; Ponnert & Sonander 2019a). När det gäller inkorporering i andra länder beskriver Vamstad (2016) att han inte lyckats få fram något resultat i sin studie som styrker att en inkorporering av barnkonventionen har gjort någon större skillnad när det gäller barns rättigheter och delaktighet, utan menar att resultatet av inkorporeringen snarare är beroende av hur landet arbetar med den.

Socialsekreterarna i vår studie hoppas på att det ska bli en skillnad när barnkonventionen blir svensk lag men de är inte säkra på vilket sätt. Några tror att barns rättigheter kommer att stärkas samt att det kommer hållas fler barnsamtal: “Jag tror att man kommer till att skärpa sig och tänka på att vi ska träffa barnen mycket mer än vad vi gör” (intervjuperson 1). En av de som är kritiska till att det kommer bli någon skillnad för barns delaktighet är intervjuperson 2 som sa: “Nej. Därför att det är redan otroligt tydligt uttalat inom BBIC att du ska ha barnet, barnet ska vara delaktig”.

Vidare är det enligt Lundquist (1992) också viktigt att verkställaren har förståelse och kunskap om området och de politiska beslut som tagits för att det ska kunna ske en bra implementering. Intervjuperson 4 är skeptisk till ifall barns delaktighet kommer att påverkas

men då utifrån organisationens förberedelse. Vi ställde frågan; Hur har ni förberett er inför att barnkonventionen blir svensk lag?

Ingenting, får jag säga. För vi, det är det vi efterfrågar av vår arbetsgivare för det är hon, det här är, det ligger på det operativa. Det är ju inte vi som, vi behöver ju veta av vår arbetsgivare vad vi ska förhålla oss till, hur förhåller vi oss till den här lagändringen, blir det någon förändring, behöver vi ändra något i vårt tänk eller i vårt arbete, vår dokumentation. Jag tror att dem tittar på det men det är ju snart 2020 så jag har faktiskt ingen aning hur det, det ligger på chefsnivå. Vi handläggare har inte gjort någonting och det är därför som jag är lite kritisk och undrar om det kommer bli någon förändring. (Intervjuperson 4).

Enligt Lundin Karphammar (2019) bör det upprättas en handlingsplan och alla myndighetspersoner som arbetar med barn bör få utbildning om barnkonventionen samt hur den ska kunna implementeras i varje enskild myndighet. Det är barnombudsmännen som har blivit utsedda till att ge utbildning och vägledning till personal som arbetar med barn inom myndighet, kommun och landsting. Anledningen till att det görs ett kunskapslyft om barnkonventionen inom dessa områden är för att det ses som nödvändigt med en ökad kompetens för att implementeringen av barnkonventionen ska få ett så bra resultat som möjligt (Barnombudsmannen 2019c; Regeringen 2019b). I båda kommunerna finns det delade åsikter kring hur väl förberedda de har blivit på att barnkonventionen ska bli lag och vad det kommer att innebära. De flesta ansåg att de har fått viss information och att barnkonventionen har diskuterats på bland annat möten och någon enstaka har fått gå en utbildning. Intervjuperson 5 beskrev att hon kan plugga på barnkonventionen eftersom hon precis har fått en skylt med artiklarna samt en handbok. Dock uppger hon att det kan bli svårt på grund av tidsbrist, men att det får ske en prioritering.

Lundquist (1992) menar att det inte räcker med bara vilja och kunskap utan det behövs även resurser för att en implementering ska kunna ske på ett bra sätt. Ponnert och Sonander (2019b) skriver att det i propositioner och lagförslag kring att barnkonventionen blir lag endast ytligt har tagits upp om kvaliteten och resurserna i de samhällsorganisationer som arbetar med barn. I förarbetena ges det inget förslag på att ge extra ekonomiska resurser till kommunerna vilket kan bli problematiskt då de som ska arbeta med att förbättra och stärka barns rättigheter redan har bristande resurser, exempelvis skola och socialtjänst (ibid.). Som beskrivet ovan framför de flesta av våra intervjupersoner att de har diskuterat implementeringen av barnkonventionen på arbetet, men trots det uppgav de flesta att de inte hade speciellt bra koll på barnkonventionen. I likhet med Ponnert och Sonander (2019b) kan det ses som att socialsekreterarna inte har fått tillräckligt med stöd och resurser från

organisationen inför implementeringen. Dock bör socialsekreterarna till viss del också ha ett egenansvar att hålla sig uppdaterad på barnkonventionen eftersom det är de som arbetar med barnen och skriver utredningarna. Vidare när det gäller implementeringen kan vi med hjälp av Sannerstedt (1997) förstå att en bottom-up strategi hade varit bättre eftersom det är socialsekreterarna som har bäst koll på vilka förändringar som behöver ske för att barnen ska bli mer delaktiga i barnavårdsutredningar då det är dem som arbetar med barn och barnavårdsutredningar dagligen.

Slutdiskussion

Vårt syfte med studien var att undersöka hur socialsekreterare inom barn och unga gör barn delaktiga i barnavårdsutredningar, något som vi upplever att vi har fått svar på.

Socialsekreterares arbetssätt för att göra barn delaktiga

För att besvara vår frågeställning avseende hur socialsekreterarna arbetar för att göra barn delaktiga ställde vi bland annat frågor om arbetsredskap, handlingsutrymme och BBIC. I vår analys framkom det med hjälp av Shiers delaktighetsmodell och Lipskys resonemang om handlingsutrymme att barn inte alltid görs delaktiga i barnavårdsutredningar. Detta bekräftar det som vi läste om i tidigare forskning, att det finns brister inom socialtjänsten när det gäller barns delaktighet. Det visade sig enligt intervjupersonerna finnas flera olika orsaker och förklaringar till detta, exempelvis att barnets föräldrar inte ville att socialsekreteraren skulle komma på hembesök eller att barnet skulle delta i utredningen genom samtal. När barn däremot kommer till tals och görs delaktiga använder socialsekreterarna sig i stor utsträckning av olika samtalstekniker och redskap, vilket både Socialstyrelsen och Shier beskriver är viktigt.

Utmaningar med att göra barn delaktiga

När det gäller vår frågeställning kring utmaningar som socialsekreterare kan se med att göra barn delaktiga framkom det tydligt i vår analys att de flesta socialsekreterarna ansåg att de hade för lite resurser och befogenheter för att kunna göra alla barn delaktiga. Resurser eftersom de upplevde att de hade tidsbrist och att dokumentation tog mycket tid. Lundquist (1992) menar att resurser är en förutsättning för att en policy och riktlinjer ska kunna följas, det räcker inte endast med vilja och kunskap. Befogenheter då föräldrarna har mycket makt

och starka rättigheter. Socialtjänstlagen upplevs inte alltid vara tillräcklig för att socialsekreterarna ska kunna göra barnet delaktigt och se till barnets bästa. I tidigare forskning och teori anses handlingsutrymmet vara en förutsättning för att kunna göra ett bra arbete inom socialtjänsten. Våra intervjupersoner hade delade åsikter kring deras eget handlingsutrymme. I vår analys kom vi fram till att det framförallt var de socialsekreterare som arbetat en längre tid som använde sitt handlingsutrymme i större utsträckning, vilket som vi tidigare nämnt enligt Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) kan bero på att de har mer erfarenhet och känner sig säkrare i sin yrkesroll.

Barnkonventionen som lag

Barnkonventionen blir svensk lag 1 januari 2020 och därmed valde vi att ta med frågeställningen; hur tror socialsekreterarna att barns delaktighet kommer påverkas av att barnkonventionen blir svensk lag? Denna frågeställning har varit mycket intressant eftersom det har varit delade meningar inom båda kommunerna kring om de tror det kommer ske någon förändring eller inte. Något vi reagerade på var framförallt förberedelserna som har skett eller inte skett inom kommunerna. Socialsekreterare i samma kommun har skilda uppfattningar kring om de har blivit förberedda eller inte inom arbetsgruppen. Några menar att det har diskuterats under en lång tid och andra menar att de inte har pratat om det alls. De flesta intervjupersoner har en förhoppning om att inkorporeringen av konventionen ska leda till att barn kommer till tals i större utsträckning och görs mer delaktiga. Detta är som beskrivet i kunskapsläget en förhoppning som även Unicef och Barnombudsmannen delar. Dock kan vi utifrån Lundquist (1992) förstå att en implementering tar lång tid och det krävs att kommunerna har en vilja samt får kunskap och resurser för att konventionen ska kunna implementeras på ett tillfredsställande sätt. Utifrån det som socialsekreterarna berättade tror vi inte att det kommer ske någon större förändring inom det närmsta när det gäller barns delaktighet eftersom inte alla de tre nödvändiga kriterierna; vilja, kunskap och resurser verkar finnas inom kommunerna. Trots detta hoppas vi att barnkonventionen kommer göra att barns rättigheter och delaktighet stärks i barnavårdsutredningar men också i samhället generellt.

Avslutningsvis tycker vi det hade varit intressant att vidare undersöka hur implementeringen av barnkonventionen faktiskt blev då vi endast har kunnat undersöka hur socialsekreterarna tror den kommer bli eftersom lagen inte hade börjat gälla när intervjuerna genomfördes. Det hade varit intressant att se om implementeringen blev som socialsekreterarna trodde samt om det blivit någon förändring när det gäller barns delaktighet i barnavårdsutredningar.

Referenslista

Barnombudsmannen (2019a). Uppdrag, organisation och arbetsätt.

<https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/om-oss/uppdrag/> (Hämtad 2019-12-26).

Barnombudsmannen (2019b). I myndigheter och länsstyrelser.

<https://www.barnombudsmannen.se/barnratt-i-praktiken/i-myndigheter-och-lansstyrelser/> (Hämtad 2019-12-26).

Barnombudsmannen (2019c). Barnkonventionen.

<https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/barnkonventionen/> (Hämtad 2019-11-05).

Berg-Eklundh., L. & Matscheck., D. (2012). *Medför BBIC ett förbättrat barnperspektiv? En studie om arbetet med implementering av BBIC och barns delaktighet i sju nordostkommuner*. Stockholm: FoU Nordost. <https://www.fouvalfard.se/file/2012-medfor-bbic-forbattrat-barnperspektiv.pdf> (Hämtad 2019-11-19).

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur AB.

Eriksson, M., & Näsman, E. (2009). Utsatta barn i familjerättsprocesser : utredares bemötande och barns strategier. *Socialvetenskaplig tidskrift*, (1), 20–37.

<https://journals.lub.lu.se/svt/article/view/15685> (Hämtad 2019-11-13).

Hart, R. (1992). *Children's Participation: From Tokenism to Citizenship*, Innocenti Essays, 4. Florence: UNICEF. https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf (Hämtad 2019-11-28).

Heimer, M., Näsman, E., & Palme, J. (2018). Vulnerable children's rights to participation, protection, and provision: The process of defining the problem in Swedish child and family

welfare. *Child & Family Social Work*, 23(2), 316-323.

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/cfs.12424> (Hämtad 2019-11-09).

Kalman, H., & Lövgren, V. (2012). Etik i forskning och etiska dilemman- en introduktion. I

Kalman, H & Lövgren, V. (red.). *Etiska dilemman- forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Leviner, P. (2018a). Child Participation in the Swedish Child Protection System. *The*

International Journal of Children's Rights 26, 1, 136-158. brill<<https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/15718182-02601002>> (Hämtad 2019-11-15).

Leviner, P. (2018b). Barnkonventionen som svensk lag: en diskussion om utmaningar och möjligheter för att förverkliga barns rättigheter (2018) *Förvaltningsrättslig Tidskrift*, (2).

[https://search-ebscohost-](https://search-ebscohost-com.ludwig.lub.lu.se/login.aspx?direct=true&db=edsswe&AN=edsswe.oai.DiVA.org.su.153984&site=eds-live&scope=site)

[com.ludwig.lub.lu.se/login.aspx?direct=true&db=edsswe&AN=edsswe.oai.DiVA.org.su.153984&site=eds-live&scope=site](https://search-ebscohost-com.ludwig.lub.lu.se/login.aspx?direct=true&db=edsswe&AN=edsswe.oai.DiVA.org.su.153984&site=eds-live&scope=site) (Hämtad 2019-11-25).

Lind, R. (2014). *Vidga vetandet- en introduktion till samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur AB.

Linell, P. (2011). *Samtalskulturer: kommunikativa verksamhetstyper i samhället*. Vol. 2.

Linköping: Institutionen för kultur och kommunikation, Linköpings universitet.

Lipsky, M. (1980). *Street-Level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Services*.

United States of America: Russell Sage foundation.

Lundin Karphammar, M. (2019). *Implementering av barnkonventionen - med hjärta och hjärna*. Lund: Studentlitteratur AB.

Lundquist, L. (1992). *Förvaltning, stat och samhälle*. Lund: Studentlitteratur AB.

Lundquist, L. (1987). *Implementation steering: an actor-structure approach*. Lund:

Studentlitteratur AB.

Lundy, L., Kilkelly, U., & Byrne, B. (2013). Incorporation of the United Nations Convention on the Rights of the Child in Law: A Comparative Review. *International Journal of*

Children's Rights, 21(3), 442-463. <https://doi.org/10.1163/15718182-55680028> (Hämtad 2019-11-10).

Mattsson, T. (2015). *Intersektionalitet i socialt arbete: Teori, reflektion och praxis*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Nordenfors, M. (2010). *Delaktighet- på barns villkor?*. Stockholm: Elanders Gotab.
http://www.tryggaremanskligare.goteborg.se/pdf/publikation/Delaktighet_pa_barns_villkor_web.pdf (Hämtad 2019-11-06).

Ponnert, L. & Sonander, A. (2019a). Om barnkonventionen och dess utveckling i sverige. I: Ponnert, L. & Sonander, A. (red.) *Perspektiv på barnkonventionen - forskning, teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur AB.

Ponnert, L. & Sonander, A. (2019b). Barn, barnkonventionen och professionella aktörer - Några avslutande reflektioner. I: Ponnert, L. & Sonander, A. (red.) *Perspektiv på barnkonventionen - forskning, teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur AB.

Proposition 2009/10:232. Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige. Stockholm: Socialdepartementet.
<https://www.regeringen.se/49bbd7/contentassets/a9e1307541b64a6395d8691c8cf36fae/strategi-for-att-starka-barnets-rattigheter-i-sverige-prop.-200910232> (Hämtad 2019-12-26).

Rasmusson, B., Hyvönen, U., Nygren, L., & Khoo, E. G. (2010). Child centered social work practice - three unique meanings in the context of Looking After Children and the Assessment Framework in Australia, Canada and Sweden. *Children and Youth Services Review*, 32 (3): 452- 459. doi: 10.1016/j.childyouth.2009.10.025.

Regeringen (2019a). *Vägledning vid tolkning och tillämpning av FN:s konvention om barnets rättigheter*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/departementsserien-och-promemorior/2019/11/vagledning-vid-tolkning-och-tillampning-av-fns-konvention-om-barnets-rattigheter/> (Hämtad 2020-01-02).

Regeringen (2019b). *Regeringen beslutar om utbildningsinsatser om vägledning vid tolkning av barnkonventionen* (pressmeddelande), 15 november.
<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/11/regeringen-beslutar-om-utbildningsinsatser-om-vagledning-vid-tolkning-av-barnkonventionen/> (Hämtad 2019-11-15).

Regnér, Å. (2015). *Barnkonventionen ska bli svensk lag*. Stockholm: Socialdepartementet. <https://www.regeringen.se/debattartiklar/2015/02/barnkonventionen-ska-bli-svensk-lag/> (Hämtad 2019-11-15).

Rennstam, J., & Wästerfors, D. (2015). Att analysera kvalitativt material. I Ahrne, G & Svensson, P (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB.

Röbäck, K. (2012). Barns röster i vårdnadstvister - om verkställighet och professionellas riskbedömningar. Doktorsavhandling. Göteborgs universitet. <http://hdl.handle.net/2077/28453> (Hämtad 2019-11-20)

Sannerstedt, A. (1997). Implementering – hur politiska beslut genomförs i praktiken. I: Bo Rothstein (red.). *Politik som organisation. Förvaltningspolitikens grundproblem*. Kristianstad: Kristianstad Boktryckeri AB.

Shier, H. (2001). Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. *Children and Society*, vol. 15, 107-117. https://ipkl.gu.se/digitalAssets/1429/1429848_shier2001.pdf (Hämtad 2019-11-28).

Socialstyrelsen (2015a). *En grundbok i BBIC - Barns behov i centrum*. Falun: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2015b). Bedöma barns mognad för delaktighet. Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt tandvården. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2015-12-22.pdf> (Hämtad 2019-11-15).

Svensson, K., Johnsson, E. & Laanemets, L. (2008). *Handlingsutrymme - Utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur & Kultur.

Unicef (2019a). En nationalkommitté för UNICEF. <https://unicef.se/om-unicef-sverige> (Hämtad 2019-12-26).

Unicef (2019b). Vi skapar en bättre värld för alla barn. <https://unicef.se/vad-vi-gor> (Hämtad 2019-12-26).

Unicef (2019c). Handbok för socialsekreterare. <https://unicef.se/rapporter-och-publikationer/handbok-for-socialsekreterare> (Hämtad 2019-12-26).

Unicef (2019d). Barnkonventionen är vårt uppdrag. <https://unicef.se/barnkonventionen> (Hämtad 2019-11-05).

Unicef (2018). Barnkonventionens ställning i Sverige. <https://unicef.se/projekt/barnkonventionens-stallning-i-sverige> (Hämtad 2019-11-05).

Vamstad, J. (2016). *Fördelar och nackdelar med att inkorporera barnkonventionen. En jämförande studie av internationella erfarenheter*. Ersta Sköndal högskola.

<http://esh.diva-portal.org/smash/get/diva2:919332/FULLTEXT01.pdf> (Hämtad 2019-11-19).

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Elanders Gotab.

Lag

SFS 2001:453. Socialtjänstlag. Nedladdad från: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453 (Hämtad: 2019-11-05).

Figur

Figur 1: Socialstyrelsen (2019) BBIC - triangeln. Nedladdad från: <https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/barn-och-unga/barns-behov-i-centrum/grunderna-i-bbic/> (Hämtad 2019-11-05).

Figur 2: Shier, H. (2001) Pathways to Participation. Nedladdad från: https://ipkl.gu.se/digitalAssets/1429/1429848_shier2001.pdf (Hämtad 2019-11-28).

Bilagor

Bilaga 1: Intervjuguide

Intervjuguide

Informera muntligt om studien och de etiska principerna samt skriva på samtyckesblanketten.

Bakgrund

- Hur gammal är du?
- Vilken utbildning har du?
- Hur länge har du arbetat inom socialtjänsten med barn och unga?

Barns delaktighet

- Hur arbetar du för att göra barn delaktiga och ta vara på barns rättigheter i barnavårdsutredningar?
- Hur ofta har du samtal med barn i en barnavårdsutredning? (mest med barnet eller föräldrarna?)
- Anser du att du oftast skapar allians med barnet eller vårdnadshavarna? Varför?
- När anser du att barn är delaktiga?
- Fördelar och nackdelar med att inkludera barnet i samtalen? (Bör barn alltid vara delaktiga i barnavårdsutredningar? får barnet alltid information?)
- Finns det någon ålder som du upplever är svårare att göra barn delaktiga? (mindre barn, ej tala)
- Använder du dig av några samtalstekniker eller redskap? Samtalsrum? hur ser dem ut?
- Hur upplever du ditt handlingsutrymme i barnavårdsutredningar?
- Hur ser du på tillförlitligheten utifrån barnets ålder?
- Hur gör du en mognadsbedömning? Vad utgår du ifrån?

BBIC

- Hur använder du modellen BBIC?
- Hur tycker du BBIC fungerar som verktyg när du skriver barnavårdsutredningar?

- Är modellen BBIC tydlig med hur en ska göra barn delaktiga, upplever du att det är något som saknas?
- Hur upplever du att BBIC har lett till ett synliggörande av barnet? (hur den används och påverkar verksamheten)

Barnkonventionen

- Hur bra koll tycker du att du har på barnkonventionen?
- Tror du att barns delaktighet i barnavårdsutredningar kommer påverkas av att barnkonventionen blir svensk lag 1 januari 2020? Isåfall på vilket sätt?
Positivt/negativt
- Tror du att barnkonventionen kan åtgärda brister som finns i barnavårdsutredningar?
Isåfall på vilket sätt?
- Hur har ni förberett er inför att barnkonventionen blir svensk lag? hur mycket har ni diskuterat det i arbetsgruppen, chefen?
- Vad tror du blir den största skillnaden?

Avslutande fråga

- Har du något som du vill tillägga?

Bilaga 2: Informationsbrev

Intervjupersoner sökes till C-uppsats om barns delaktighet

Våra namn är Melinda och Mikaela Rosander och vi studerar sjätte terminen på socionomprogrammet på Lunds universitet. Vi ska under höstterminen skriva vår kandidatuppsats. Syftet med vår studie är att undersöka hur socialsekreterare inom barn och unga beaktar barns delaktighet i barnavårdsutredningar. Vi kommer göra semistrukturerade intervjuer och bland annat ta upp teman som rör Barnkonventionen och BBIC.

Vi är intresserade av att intervjua dig som är socialsekreterare inom individ och familjeomsorgen och arbetar med barnavårdsutredningar i XX kommun. Vi har inget krav på antal år med erfarenhet. Intervjuerna beräknas ta ca 45–60 min.

Vår studie kommer utgå ifrån de forskningsetiska principerna som finns. Dessa innebär att din medverkan är frivillig, du kommer aidentifieras, materialet kommer endast att användas till vår studie och förvaras oåtkomligt för obehöriga. Om du samtycker till det, kommer intervjun att spelas in. Vi kommer därefter transkribera och anonymisera intervjuerna.

Vänligen fyll i ditt namn, mailadress och telefonnummer nedan om du är intresserad av att medverka. Sista dagen för intresseanmälan är måndagen den 11/11–19. Intervjuerna beräknas ske under v. 47 och v. 48. Tack på förhand!

NAMN:	MAILADRESS:	TELEFONNUMMER:

Om du har några frågor kan du kontakta oss:

Melinda Rosander

me2483ro-s@student.lu.se

0723-xxxxxx

Mikaela Rosander

mi6254ro-s@student.lu.se

Handledare: Julia Bahner, Socialhögskolan, Lunds universitet julia.bahner@soch.lu.se

Bilaga 3: Samtyckesblankett

LUNDS
UNIVERSITET

Samtyckesblankett

Jag har fått information om att min medverkan sker på mina villkor, är frivillig och kan avbrytas när som helst. Jag har även fått information om att materialet endast kommer att användas till studien och förvaras oåtkomligt för obehöriga. Jag är medveten om att mina personliga uppgifter kommer att hanteras med sekretess samt att mina uppgifter kommer att avidentifieras i studien. Inspelat material och transkribering kommer att raderas när studien är publicerad.

Härmed samtycker jag till att medverka i studien och godkänner ovanstående förutsättningar.

Signatur: _____ Datum: _____

Namnförtydligande: _____